МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0134
спеціальності 013 Початкова освіта
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
Н. Д. Кондратенко

Керівник: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н., професор Л. О. Сущенко

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент А. Ф. Курінна

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ (СТУДЕНТОВІ)

Кондратенко Наталії Дмитрівні

1. Тема роботи: «Формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій»
керівник роботи Сущенко Лариса Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти
затверджена наказом ЗНУ від «02» жовтня 2025 р. № 1393-с

2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали виробничої практики, аналіз теоретичних джерел.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): надати загальну характеристику ключовим поняттям дослідження; схарактеризувати педагогічні можливості інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи; емпірично дослідити стан сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи; запропонувати роботу з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковій школі та практично перевірити її вплив на пізнавальну активність учнів.

5. Перелік графічного матеріалу: 12 таблиць, 6 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Сущенко Л. О.	02.02.25 р.	02.02.25 р.
Розділ 1	Сущенко Л. О.	28.03.25 р.	28.03.25 р.
Розділ 2	Сущенко Л. О.	15.05.25 р.	15.05.25 р.
Висновки	Сущенко Л. О.	25.09.25 р.	25.09.25 р.
Додатки	Сущенко Л. О.	02.10.25 р.	02.10.25 р.

7. Дата видачі завдання: 02.02.25 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень	виконано
2	Написання вступу	січень	виконано
3	Написання першого розділу	березень-травень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-серпень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8	Захист	грудень	виконано

Студент _____Н. Д. Кондратенко
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____Л. О. Сущенко
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____Ю. Є. Зубцова
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 85 с., 12 таблиць, 6 рисунків, 56 джерел, 3 додатки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій та емпірично дослідити їх вплив.

Об’єкт дослідження: пізнавальна активність учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел; спостереження, опитування, анкетування, педагогічний експеримент.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в: теоретичному обґрунтуванні сутності поняття «пізнавальна активність» у психолого-педагогічній літературі, наданні загальної характеристики ключовим поняттям дослідження та висвітленні педагогічних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи..

Практичне значення одержаних результатів полягає у того, що у роботі містяться результати емпіричного дослідження щодо ефективності формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Галузь використання: заклади загальної середньої освіти.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ, ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ, ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС, ПОЧАТКОВА ШКОЛА

SUMMARY

Kondratenko N. D. Formation of cognitive activity of primary school students using information and communication technologies.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (55 items, 3 of foreign origin), and 3 addenda on 3 pages.

The research reveals the problem of formation of cognitive activity of primary school students using information and communication technologies.

The research purpose: to theoretically substantiate the features of the formation of cognitive activity of primary school students using information and communication technologies and to empirically investigate their impact.

The research tasks:

1) to provide a general description of the key concepts of the study;

2) to characterize the pedagogical capabilities of information and communication technologies of learning in the educational process of primary school;

3) to empirically investigate the state of formation of cognitive activity of primary school students;

4) to propose work on the implementation of information and communication technologies of learning in the primary classroom and to practically verify its impact on the cognitive activity of students.

The research object of the qualifying work is cognitive activity of primary school students.

The research subject: content, forms and methods of forming cognitive activity of primary school students by means of information and communication technologies.

The part 1 “Theoretical principles of forming cognitive activity of primary school students using information and communication technologies for learning” contains a general description of the key concepts of the study and reveals the pedagogical possibilities of information and communication technologies in the

educational process of primary school

In the part 2 “Empirical study of the impact of the introduction of information and communication technologies in education on the cognitive activity of primary school students” reveals the results of practical research into the state of cognitive activity of primary school students and the influence of information and communication technologies on it. Separately, work on the introduction of information and communication technologies in education in the primary classroom is proposed.

The qualification work contains the results of an empirical study on the effectiveness of forming cognitive activity of primary school students by means of information and communication technologies. The proposed work on the implementation of information and communication technologies in primary school education is presented. It can be practically used in the professional activities of primary school teachers.

Keywords: information and communication technologies, younger school age, educational technology, cognitive activity, cognitive interest, primary school.

ЗМІСТ

Вступ……. 8
Розділ 1 Теоретичні засади формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання…….. 11
1.1 Загальна характеристика ключових понять дослідження……. 11
1.2 Педагогічні можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи…….. 30
Розділ 2 Емпіричне дослідження впливу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання на пізнавальну активність учнів початкових класів…….. 42
2.1 Стан сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи…….. 42
2.2 Робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес початкової школи……. 54
2.3 Аналіз результатів дослідження……. 62
Висновки…….. 73
Список використаних джерел…… 76
Додатки…… 83

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасна освіта спрямована на вдосконалення й покращення освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти та спонукання до продуктивного засвоєння навчального матеріалу учнями і оволодіння необхідними компетентностями.

Неможливо уявити сучасне суспільство без інформаційних технологій, які впродовж XXI ст. впевнено посіли пріоритетне місце у житті людей. Масова та активна інформатизація покликана покращити та різноманітними повсякденну та професійну діяльність громадян.

У Новій українській школі існує висока тенденція до використання різноманітних інноваційних технологій навчання (педагогічних технологій), зокрема інформаційно-комунікаційних, передбачаючи активне використання електронних та інформаційних засобів з метою покращення стану навчальної діяльності учнів.

Початкова школа є першою ланкою шкільної освіти. Навчання у перших класах має адаптаційний характер, тому важливо на цьому етапі зацікавити дітей до здійснення власної навчальної діяльності, навчити вчитися. Для виконання зазначених завдань сучасні вчителі активно впроваджують в освітній процес інформаційно-комунікаційні засоби навчання.

Ефективна навчальна діяльність дітей молодшого шкільного віку зумовлена наявністю достатніх показників пізнавального інтересу та пізнавальної активності. Остання є феноменом, який спонукає дитину до активного процесу пізнання. Пізнавальна активність може формуватися під впливом цікавого освітнього середовища, використання яскравої наочності, дидактичних матеріалів, впровадженням інноваційних педагогічних технологій.

Ураховуючи усе вищезазначене, нами було вирішено на теоретичному та емпіричному рівні розглянути тему нашого дослідження: «Формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами

інформаційно-комунікаційних технологій».

Пізнавальна активність як об’єкт дослідження у галузях психологічних та педагогічний знань розглядалася у працях таких науковців як: T. Beck, P. Desay, T. Graf, L. Gros-Mlynek, M. Harring, B. Kriger, K. R. Krueger, О. Буздуган, Б. Компан, Т. Кошіль, Л. Кравчук, О. Мачушник, П. М’ясоїд, О. Наконечна, І. Парійчук, Т. Пономаренко, В. Рибончук, Р. Руденський, К. Сиплива, Н. Чувасова, Р. Шевчук та ін.

Сутність інформаційно-комунікаційних технологій навчання та їх педагогічні можливості в освітньому процесі початкової школи були висвітлені у роботах наступних учених: Ю. Варга, В. Гичак, Т. Гордієнко, О. Готько, А. Грітченко, Р. Гуревич, О. Дембіцька, О. Долга, О. Доценко, В. Дубовик, О. Жук, Ю. Івахненко, М. Кадемія, Т. Коваль, М. Козяр, М. Кривонос, І. Лукашук, Н. Мєлєкєсцева, Т. Мочан, К. Назарова, Л. Нікітченко, О. Павленко, М. Пікалова, О. Пустовалова, І. Руда, Н. Савінова, І. Сасімова, А. Федоренко, О. Фоменко, М. Чупріна, Г. Швачич, М. Шевчук, О. Янкович та ін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій та емпірично дослідити їх вплив.

Завдання дослідження:

1. Розкрити ключові поняття дослідження.

2. Охарактеризувати педагогічні можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи.

3. Емпірично дослідити стан сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи.

4. Запропонувати систему роботи з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковій школі та практично перевірити її вплив на пізнавальну активність учнів.

Об’єкт дослідження: пізнавальна активність учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи формування пізнавальної

активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методи дослідження:

1) теоретичні (аналіз психологічної, педагогічної літератури для визначення об’єкта, предмета, мети дослідження, формулювання його завдань; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розроблення основних підходів щодо зазначеної тематики);

2) емпіричні: діагностичні (анкетування, опитування), педагогічний експеримент, спостереження;

3) статистичні методи дослідження (кількісна та якісна обробка даних).

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в: теоретичному обґрунтуванні сутності поняття «пізнавальна активність» у психолого-педагогічній літературі, наданні загальної характеристики ключовим поняттям дослідження та висвітленні педагогічних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи. Зазначена інформація може бути використана студентами, які навчаються за спеціальністю «Початкова освіта» під час написання наукових робіт.

Практичне значення одержаних результатів полягає у того, що у роботі містяться результати емпіричного дослідження щодо ефективності формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Надана запропонована робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковому класі. Вона може бути практично використана у професійній діяльності вчителів початкових класів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 позицій), додатків. Загальний обсяг – 87 сторінок, обсяг основного тексту – 76 сторінок. Кваліфікаційна робота містить 12 таблиць, 6 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

1.1 Загальна характеристика ключових понять дослідження

Попри те, що об’єктом нашого дослідження є пізнавальна активність учнів молодшого шкільного віку, наявні й інші базові поняття, сутність яких необхідно розкрити, досліджуючи обрану тему. Зважаючи на це, надамо загальну характеристику ключовим поняттям дослідження.

Отже, на нашу думку, до понять, які становлять основу для нашого дослідження належать такі як: «пізнання», «активність», «пізнавальна активність», «технологія», «педагогічна технологія», «інформація», «комунікація» та «інформаційно-комунікаційні технології». Розглянемо основні напрямки тлумачення та специфічні риси окреслених базових понять.

Тема нашого дослідження зумовлює нас детальніше ознайомитися із сутністю поняття «пізнавальна активність». Зважаючи на те, що окреслений термін є міждисциплінарним та активно використовується у галузях психологічних та педагогічних знань, вважаємо за потрібне визначити сутність поняття «пізнавальна активність» у контексті зазначених наук. Здійснимо аналіз наукової психолого-педагогічної літератури за окресленою проблематикою.

На нашу думку, визначення сутності поняття «пізнавальна активність» є неможливим без окремого розгляду напрямків тлумачень таких термінів як «пізнання» та «активність», які є базовими. Отже, звернемо увагу на наявні наукові підходи до характеристики зазначених понять.

По-перше, проаналізуємо наукові думки щодо розуміння терміну «пізнання».

Р. Шевчук пропонує розглядати зазначений термін у широкому сенсі. Під

пізнанням він розуміє процес отримання та накопичення суспільством знань про світ та саму людину, який виражається в різних формах. Вчений наголошує, що результатом пізнання є отримані знання [51].

О. Наконечна, в свою чергу, розглядає поняття «пізнання» у вузькому сенсі. Науковиця характеризує його як процес взаємодії суб'єкта та об'єкта, результатом якої є отримання достовірного знання [30].

Водночас П. М'ясоїд вказує, що пізнання є функціонуванням свідомості, в результаті якого виникають нові знання [28].

Таким чином, на основі аналізу наукової літератури, ми дійшли висновку, що під пізнанням доцільно розуміти процес взаємодії суб'єкта та об'єкта задля отримання нових знань.

Розглянувши наукові думки щодо сутності поняття «пізнання» та зробивши власний висновок, перейдемо до аналізу наявних наукових підходів до тлумачення терміну «активність».

Так, І. Парійчук вважає, що активність є свідомим, вольовим, цілеспрямованим виконанням розумової чи фізичної роботи, необхідної для досягнення певної мети [33].

Т. Пономаренко зазначає, що «активність можна розглядати як рису особистості, тобто характерну рису способу життєдіяльності соціального суб'єкта, що відображає рівень спрямованості його здібностей, знань, навичок, прагнень, концентрації вольових та творчих зусиль на реалізацію загальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів» [35, с. 151].

Т. Кошіль підкреслює, що термін «активність» можна розглядати як об'єкт галузей психологічних та педагогічних знань. «Так, у психології, загально, під активністю вбачають загальну характеристику живих істот, їхню власну динаміку як джерело перетворення, зміни чи підтримки ними життєво значущих зв'язків з навколишнім світом. Активність особистості – це одна з найважливіших якостей людини, що позначається у діяльності зі зміни навколишнього світу відповідно до власних потреб, поглядів, цілей. Щодо педагогічної науки, наявні декілька підходів до тлумачення терміну

«активність», зокрема, наступні:

1) діяльнісне ставлення особистості до світу;

2) здатність виробляти суспільно значущі перетворення матеріального та духовного середовища на основі освоєння історичного досвіду людства;

3) категорія, що проявляється: у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні» [19, с. 63].

Дотримуємося думки, що у педагогічному вимірі поняття «активність» доцільніше розглядати як категорію, що проявляється: у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні. Вважаємо важливим підкреслити саме те, що активність є рушійною силою діяльності особистості, яка передбачає наявність окремого результату.

Варто звернути увагу на думку науковиці Т. Пономаренко, яка розкриває підходи до тлумачення терміну «активність» у галузі психологічних наукових знань. Так, вчена називає такі напрямки тлумачення зазначеного терміну як:

1) загальна характеристика живих істот, їхня власна динаміка, джерело перетворення або підтримання ними життєво значущих зв’язків із навколишнім світом;

2) активність притаманна живій істоті, її здатність до самостійного реагування;

3) властивість темпераменту, що визначається силою, з якою людина впливає на ситуацію та долає перешкоди на шляху до поставленої мети [35].

На нашу думку, зазначені вище напрямки визначення сутності поняття активності у психологічній науці є вірними. Якщо перше та друге визначення стосується саме фізіологічного характеру терміну «активність», то третій відображає її сутність як властивості психіки окремої особистості.

Отже, можемо зробити висновок, що під активністю доцільно розуміти свідому, вольову, цілеспрямовану дію розумового чи фізичного характеру, яка характеризується наявністю окремої мети чи результату; рису особистості, яка зумовлена її темпераментом та здатна виявлятися у певній цілеспрямованій діяльності задля отримання окремого результату чи досягнення певної мети.

Таким чином, визначивши сутність таких базових понять нашого дослідження як «пізнання» та «активність», зробивши власні висновки, перейдемо до безпосереднього аналізу наявних наукових підходів щодо напрямків тлумачення терміну «пізнавальна активність».

Р. Руденський повідомляє, що у науковому просторі поняття «пізнавальна активність» розглядається у декількох напрямках, зокрема:

1) як якість діяльності особистості;

2) як риса, властивість особистості;

3) як спрямованість суб'єкта на пізнання;

4) як стан готовності суб'єкта до пізнавальної діяльності [39].

На нашу думку, під пізнавальною активністю особистості варто розуміти спрямованість суб'єкта на пізнання. Це пояснюється тим, що пізнавальна активність безпосередньо спрямована на отримання певних знань щодо навколишнього світу.

В. Рибончук, в свою чергу, виокремлює наступні наукові підходи до тлумачення терміну «пізнавальна активність» у науці:

«1) готовність та прагнення до енергійного оволодіння знаннями;

2) психічний стан, що знаходить своє вираження у настрої розв'язувати інтелектуальні завдання;

3) виявлення у навчальному процесі вольової, емоційної, інтелектуальної сторін особистості;

4) розумова діяльність, спрямована на досягнення певного пізнавального результату, підвищена інтелектуальна орієнтовна реакція до матеріалу, який вивчається на основі пізнавальної потреби;

5) виявлення перетворюючого, творчого ставлення індивіда до об'єкта пізнання, вибірковість у підході до об'єктів пізнання, визначення після вибору об'єкта мети, завдань, котрі необхідно вирішувати, перетворення об'єкта в наступній діяльності;

6) стан, що характеризується прагненням до учіння, розумової напруги і проявленням вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями;

7) особистісне утворення, що відбиває інтелектуальний відгук на процес пізнання, жива участь, розумово-емоційна чуйність у пізнавальному процесі» [37, с. 125].

Таким чином, бачимо, що у науковому просторі під пізнавальною активністю вбачають: психічний стан, розумову діяльність, перетворююче і творче ставлення та особистісне утворення. Дотримуємося думки, що поняття «пізнавальна активність» доцільніше розуміти як готовність та прагнення до енергійного оволодіння знаннями. Можемо пояснити це тим, що пізнавальна активність характеризується не тільки активною дією (прагненням), яка спрямована на процес пізнання, але й залежить від показників її сформованості (готовності).

Перейдемо до безпосереднього розгляду визначень окремих сучасних науковців щодо сутності поняття «пізнавальна активність».

Так, Б. Компан вказує, що пізнавальна активність – це риса особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань та способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності [18].

Р. Руденський стверджує, що пізнавальна активність – це вид загальної соціальної діяльнісної активності особистості дитини, яка формується у різних видах діяльності, ними збагачується, ускладнюється та переходить від менш до більш якісного рівня у формі реальної (функціонуючої) та потенційної (ситуативної) [39].

О. Буздуган стисло характеризує поняття «пізнавальна активність». Він називає його є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу задля його пізнання [1].

Стислістю та конкретністю відрізняється й думка науковиці Н. Чувасової щодо сутності терміну «пізнавальна активність». Вона називає останню індивідуальними особливостями людини в процесі пізнавальної діяльності [49].

На думку Т. Пономаренко, пізнавальна активність – це якість особистості,

що формується, розвивається на основі пізнавальної потреби дітей у різних видах діяльності, зумовлює засвоєння дітьми соціального досвіду, накопиченого людством, цілісного уявлення про довкілля, способів діяльності та актуалізується як пізнавальна діяльність [35].

Натомість Т. Кошіль характеризує пізнавальну активність як інтегративну якість особистості, що виявляється в прагненні до пізнання та визначає стійкий інтерес до пошуку нових знань, готовність до пошукової діяльності, ініціативності і самостійності в ній, що виражається в позитивних емоціях і рефлексивній самоорганізації [19].

Згідно з думкою К. Сипливої, пізнавальна активність є силою розумового зусилля, яке має за мету здійснити задоволення пізнавальних інтересів особистості, тобто отримати конкретні знання [42].

Л. Кравчук звертає увагу, що термін «пізнавальна активність» може розглядатися у контексті таких наук як: психологія та педагогіка. «У контексті першої, пізнавальну активність варто визначити як міру розумового зусилля, яка спрямована на задоволення пізнавальних інтересів індивіда. Щодо педагогіки, Л. Кравчук вважає доцільним вбачати у пізнавальній активності двосторонній взаємопов’язаний процес: з одного боку, це форма самоорганізації і самореалізації учня, з другого – результат цілеспрямованих зусиль педагога в організації пізнавальної діяльності учня» [20].

Не можемо не погодитися з останнім твердженням Л. Кравчука. Переконані, що пізнавальна активність може транслюватися як прояв особистості учня, так й бути результатом впливу педагога на окреслений прояв, бажання пізнавати навколишній світ.

Важливо зазначити, що проаналізувавши зарубіжну наукову психолого-педагогічну літературу з окресленої проблематики, ми помітили, що термін «пізнавальна активність» досить часто ототожнюється з поняттям «когнітивна активність», тобто пов’язана з безпосередньою інтелектуальною активністю особистості. Звернемо увагу на наукові думки іноземних вчених у галузях психологічних та педагогічних знань щодо напрямків тлумачення терміну

«пізнавальна активність».

Так, німецька науковиця L. Gros-Mlynek стверджує, що пізнавальна активність – це розумова стимуляція особистості до здійснення глибокого розумового дослідження предмета у контексті навчання [54].

На думку K. R. Krueger, пізнавальна активність є системою перцептивної, мнемічної та інтелектуальної діяльності, яка проявляється в окремій діяльності пізнавального характеру [56].

B. Kriger, в свою чергу, вважає, що пізнавальна активність – це процес прийняття рішень та розв'язання складних проблем, який відбувається під впливом потреби у свідомому усвідомленні [55].

Частково погоджуємося з думками зарубіжних науковців щодо сутності поняття «пізнавальна активність». Не можемо спростувати думку, що пізнавальна активність залежить від пізнавальних процесів особистості, її інтелектуальної активності, однак бажаємо зробити ремарку, що пізнавальна активність індивіда зумовлена роботою саме її психічних процесів, зокрема, її мотиваційної та емоційно-вольової сфери.

Таким чином, на основі аналізу наявних наукових думок українських та іноземних вчених щодо сутності поняття «пізнавальна активність», ми дійшли висновку, що під нею доцільно розуміти процес готовності, прагнення, спрямованості особистості на здійснення продуктивної пізнавальної діяльності.

Розглядаючи сутність поняття «пізнавальна активність», вважаємо за потрібне звернути увагу на його природу, структуру та специфічні риси розвитку як особистісного утворення.

Аналізуючи природу пізнавальної активності особистості, Б. Компан стверджує, що «вона формується та розвивається на базі пізнавальної потреби у різних видах діяльності, забезпечує формування цілісного уявлення про оточуючий світ і характеризується наявною пізнавальною орієнтацією дитини, ініціативою, інтересом, самостійністю та оригінальністю. Науковець доповнює, що пізнавальна активність проявляється з народження та інтенсивно розвивається протягом усього дошкільного віку, виходячи за його межі,

забезпечуючи набуття дитиною різноманітного досвіду пізнання оточуючого. Пізнавальний інтерес є важливою складовою пізнавальної активності та підвищується з накопиченням дитиною досвіду пізнавальної діяльності. Чим старше стає дитина, тим стійкішими стають її пізнавальні інтереси. У процесі формування у дитини пізнавального ставлення до оточуючого чітко простежується єдність інтелектуального та емоційного (як домінуючого) ставлення до предметів та явищ дійсності. Пізнавальна діяльність дитини дошкільного та молодшого шкільного віку характеризується самостійністю та може бути зумовлена власними бажаннями, потребами, або діями та завданнями дорослих» [18, с. 64].

Повністю погоджуємося з думкою вченого В. Рибончука щодо мотиваційно-вольової природи пізнавальної активності. «Це пояснюється тим, що вона пов’язана з вольовими рисами особистості (цілеспрямованість, організованість, самостійність, рішучість), а також з проявами внутрішньої активності особистості (ціннісними орієнтаціями, спрямованістю)» [37, с. 126].

О. Буздоган зазначає, що пізнавальна діяльність особистості може виявлятися у вигляді мислення чи сприйняття. Останнє зумовлює пізнання зовнішніх властивостей предметів, які можуть мати форму образів. Мислення, в свою чергу, дозволяє отримати інформацію, яка прихована від сенсорних аналізаторів людини, за допомогою розумової діяльності [1].

Отже, бачимо, що дитина має змогу проявляти власну пізнавальну активність ще з народження, однак її активний розвиток відбувається у дошкільному віці. Молодший шкільний віковий період характеризується подальшим розвитком пізнавальної активності. Останній підкріплений пізнавальним інтересом, який виникає через власне бажання, потребу чи підкріплений вимогами, впливами дорослих (батьків чи педагогів). Пізнавальна активність може функціонувати, за допомогою таких пізнавальних процесів як: сприйняття та мислення.

Р. Руденський підкреслює, що пізнавальна активність дитини має окрему структуру, яка характеризується наявність наступних компонентів:

«1) мотиваційний (пізнавальні потреби, пізнавальні інтереси й установки, пізнавальна мотивація у цілому);

2) цільовий (усвідомлена мета, проміжні цілі й результати, загальна мета та результат пізнання, цілеспрямована особистість);

3) інструментальний (система уявлень людини про внутрішню сторону дій, які здійснюються у зовнішньому плані;

4) здатнісний (знання, вміння, навички, набутий життєвий досвід та коло актуальних компетентностей)» [39, с. 217].

Водночас Н. Чувасова називає такі компоненти у структурі пізнавальної активності особистості як:

1) мотиваційний (загальна спрямованість учня на пізнання, навчальну діяльність, конкретне завдання; позитивне ставлення до пізнавальної діяльності; сформованість навчально-пізнавального процесу; сформованість пізнавальної потреби як відчуття внутрішньої необхідності в навчально-пізнавальній діяльності; сформованість пізнавальної ініціативи як дійового початку пізнавальної діяльності; сформованість пізнавальної ініціативи як дійовий вихід за межі заданого, ситуативно потрібного з метою поглибленого або всебічного пізнання);

2) операційний (розумові операції та розумові вміння, властивості мислення, мовно-розумова діяльність; забезпечує процесуальний перебіг пізнавальної активності);

3) особистісний (допитливість як прагнення до глибшого пізнання явищ (намагання пізнати суттєве або невідоме) вдумливість як уміння віднаходити причинно-наслідкові зв’язки в тих чи тих явищах дійсності; схильність до участі у дискусіях; інтелектуальна рефлексія як усвідомлення закономірностей власної пізнавальної діяльності; самовдосконалення) [48].

Отже, робимо висновок, що до структури пізнавальної активності належать компоненти, які розкривають його мотиваційне підгрунтя, характеристики розумової діяльності особистості, наявні знання та компетентності, які були отримані за результатами життєвого досвіду та

особистісні утворення індивіда, які зумовлюють якість її пізнавальної діяльності.

Т. Пономаренко називає показники розвитку пізнавальної активності. Мова йде про такі як:

«1) інтерес до змісту й самого процесу діяльності;

2) прагнення засвоїти інформацію про довкілля та оволодіти певними способами діяльності;

3) мобілізація морально-вольових зусиль для досягнення мети пізнавальної діяльності;

4) емоційне ставлення до довкілля (захоплення, розчарування, подив, тобто різноманіття емоційних станів, зумовлених компонентами навколишнього середовища);

5) ініціативність;

6) оригінальність» [35, с. 154].

Отже, спостерігаємо, що пізнавальна активність особистості може виявлятися в окремих показниках, які мають змогу надати інформацію про рівень її розвитку.

Н. Чувасова зазначає, що досить часто термін «пізнавальна активність» тісно розглядається разом з таким поняттям як «самостійність» [48].

Підтверджує цю тезу й О. Мачушник. Науковиця стверджує, що у науковому просторі існує думка, що пізнавальна активність є формою виявлення самостійності [24].

Погоджуємося із зазначеними вище науковими думками частково, бо пізнавальна активність безперечно характеризується здійсненням пізнавальної діяльності окремою особистістю, однак чинником окресленої дії може бути не тільки власне людина, яка є її виконавцем, але й оточуючи її люди.

Дотримуємося думки Л. Кравчука, який підкреслює, що пізнавальна активність особистості є основою для її діяльності різноманітного характеру, зокрема, навчальної [20].

Повертаючись до питання особливостей формування пізнавальної

активності, радимо звернути увагу на наукову думку І. Парійчук. Вчена наголошує, що зазначений процес має тривалий характер та залежить від певних умов. І. Парійчук називає наступні:

«1) розуміння дитиною змісту та значення вивченого;

2) наявність нового, як у змісті вивченого, так і в самому підході до його розгляду;

3) емоційна привабливість навчання;

4) наявність оптимальної системи тренувальних творчих вправ та пізнавальних завдань до відповідної «порції» програмового матеріалу» [33, с. 80].

Повністю погоджуємося з І. Парійчук та вважаємо, що педагоги, задля формування пізнавальної активності дітей, повинні дотримуватися окреслених вище умов.

Звернемо увагу на наукові підходи до тлумачення терміну «технологія».

О. Доценко повідомляє, що поняття «технологія» походить з грецької мови та характеризується як «наука, сукупність методів та прийомів обробки або переробки сировини, матеріалів, виробів та перетворення їх у предмети споживання» [11].

В. Гичак вказує, що технологія – це наука про способи розв’язання задач людства за допомогою технічних засобів [4].

Р. Гуревич технологією називає інформаційною технологією, яка надає можливість отримувати та перетворювати окрему інформацію [8].

Таким чином, робимо висновок, що технологією доцільно називати сукупність інформації, методів та прийомів, які забезпечують окремий продуктивний результат у певній діяльності.

Розглянувши сутність поняття «технологія», перейдемо до аналізу напрямків визначення терміну «педагогічна технологія».

На думку Р. Гуревича, поняття «педагогічна технологія» можна розглядати у широкому та вузькому сенсі. Щодо першого напрямку тлумачення, під нею розуміють проєкт певної педагогічної системи. Водночас у вузькому сенсі,

педагогічну технологію характеризують як елемент педагогічної техніки, прийом педагогічного впливу. Власне, Р. Гуревич вважає, що педагогічна технологія є педагогічною системою, метою якої є гарантоване досягнення цілей, максимальне розкриття творчого потенціалу учнів, забезпечення високої ефективності, оптимальний розподіл людських, матеріальних та фінансових ресурсів [8].

В. Гичак, в свою чергу, зазначає, що педагогічна технологія – це «науково обґрунтована педагогічна система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, націлених на розв'язання проміжних цілей, наперед визначений кінцевий результат» [4].

І. Сасімова переконана, що педагогічна технологія – це, перш за все, технологія отримання, перетворення, передачі та систематизації інформації суб'єктами освітнього процесу, тобто – це інформаційна технологія [41].

Отже, на основі поданих наукових підходів до тлумачення терміну «педагогічна технологія», можемо зробити висновок, що під нею варто розуміти систему дій, методів та прийомів в освітньому процесі, які забезпечують продуктивну навчальну діяльність учнів та отримання окремих педагогічних результатів.

Зважаючи на те, що тема нашої роботи передбачає розгляд такої педагогічної технології як інформаційно-комунікаційна, вважаємо за потрібне визначити сутність таких ключових понять як «інформація» та «комунікація». Почнемо з аналізу наукових думок щодо сутності поняття «інформація».

Г. Швачич повідомляє, що термін «інформація» походить з латинської мови («informatio») та має декілька напрямків тлумачення. Мова йде про наступні:

1) роз'яснення;

2) виклад фактів, подій;

3) витлумачення;

4) представлення, поняття;

5) ознайомлення, просвіта [50].

Дотримуємося думки, що усі зазначені вище напрямки перекладу терміну «інформація» є вірними, що вказує на його різнобічність та багатофункціональність.

Власне Г. Швачич характеризує поняття «інформація» як «нові відомості, які прийняті, зрозумілі та оцінені її користувачем як корисні; Іншими словами, інформація – це нові знання, які отримує споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття та переробки певних відомостей» [50, с. 14].

Водночас С. Водорєзова називає інформацією «відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.п.). Науковиця виокремлює такі ознаки інформації як:

1) системність;

2) селективність;

3) субстанціональна несамостійність;

4) невичерпність;

5) здатність до розповсюдження;

6) здатність до трансформації» [3, с. 108].

Таким чином, дотримуємося думки, що інформація – це процес усної чи письмової передачі окремих відомостей від людини до людини.

Близьким та важливим для розгляду у контексті теми нашого дослідження є поняття «інформатизація». Т. Коваль розкриває його як «напрям сучасної науково-технічної революції, на якому ґрунтується перехід від індустріального етапу розвитку суспільства до інформаційного. Науковиця виділяє наступні процеси, які охоплює інформатизація:

1) медіатизація (удосконалює засоби збирання, збереження та поширення інформації);

2) комп'ютеризація (удосконалює засоби пошуку та оброблення інформації);

3) інтелектуалізація (розвиває здібності, сприйняття та продукування інформації, тобто підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, в т. ч.

використання засобів штучного інтелекту)» [16].

На нашу думку, активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес сучасних здобувачів освіти є результатом процесу інформатизації на рівні суспільства.

Звернемо увагу на напрямки тлумачення поняття «комунікація» у науковому просторі.

Р. Гуревич вказує, що комунікація – це обмін інформацією між індивідами, за допомогою загальної системи символів [8].

М. Фіцула дотримується думки, що комунікація – це взаємодія між різними людьми, при якій здійснюється обмін інформацією [46].

В. Кривенко, в свою чергу, наголошує, що комунікація є процесом, який не лише передає інформацію, але й активно взаємодіє з соціальним середовищем, впливаючи на його структуру та динаміку. До ознак комунікації вчена відносить наступні:

1) наявність щонайменше двох суб’єктів (індивідів, груп або організацій), які взаємодіють між собою;

2) передбачає передачу чи обмін інформацією, що може відбуватися у формі мовлення, писемного тексту, жестів, символів тощо; метою комунікації є забезпечення ефективного обміну інформацією, знаннями, емоціями та ідеями між учасниками комунікативного процесу для досягнення взаєморозуміння, співпраці та гармонійної соціальної взаємодії;

3) відбувається через різноманітні засоби та канали (мовлення, письмо, технічні засоби), а також через паралінгвістичні елементи (жести, міміка, тон голосу);

4) в процесі комунікації здійснюється вплив на учасників, що може викликати зміни в їхній поведінці [21].

Отже, робимо висновок, що комунікація є процесом активної взаємодії індивідів у суспільстві, зокрема, під час виконання певної діяльності.

Розглянувши сутність таких опорних понять як «інформація» та «комунікація», перейдемо до безпосереднього розгляду напрямків тлумачення

терміну «інформаційно-комунікаційні технології» та розкриємо їх загальну характеристику.

Важливо зазначити, що у науковому просторі наявні такі поняття як «інформаційні технології» та «інформаційно-комунікаційні технології», розгляд яких потрібно розмежувати.

Так, В. Гичак характеризує інформаційні технології навчання як процес підготовки та передачі інформації, засобом здійснення яких є комп'ютер [4].

О. Доценко визначає інформаційні технології як технології, які спрямовані на обробку та перетворення інформації [11].

М. Кадемія вважає, що під інформаційними технологіями доцільно розглядати алгоритми збирання, зберігання, оброблення, представлення та передавання інформації [15].

Р. Гуревич стверджує, що інформаційні технології навчання є способами та засобами для збору, обробки та передавання інформації задля отримання нових відомостей про об'єкт, що вивчається [8].

Таким чином, можемо зробити висновок, що інформаційні технології – це технології, які мають за мету передати та обробити окрему інформацію, за допомогою комп'ютерних засобів.

Звернемо увагу на наявні наукові підходи до тлумачення терміну «інформаційно-комунікаційні технології навчання».

Л. Нікітченко вказує, що інформаційно-комунікаційні технології – це «сукупність методів, засобів та прийомів, що використовуються для добору, опрацювання, зберігання, подання, передавання різноманітних даних і матеріалів, необхідних для підвищення ефективності різних видів діяльності» [31].

О. Фоменко зазначає, що інформаційно-комунікаційні технології навчання – це «сукупність методів та технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж та засобів забезпечення ефективного процесу навчання» [46].

В. Гичак інформаційно-комунікаційними технологіями навчання називає

«сукупність педагогічних методів та технічних засобів, направлених на реалізацію навчальної мети шляхом використання інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж, що максимально забезпечує ефективність навчального процесу» [4].

О. Жук стверджує, що інформаційно-комунікаційні технології навчання – це «технології опрацювання інформації за допомогою комп'ютера та телекомунікаційних засобів» [13, с. 251].

Г. Швачич вважає, що під інформаційно-комунікаційними технологіями варто розуміти «сукупність методів, виробничих процесів та програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів» [50, с. 17].

На думку Н. Савінової, інформаційно-комунікаційні технології навчання – це різноманітні методи, способи та алгоритми збору, накопичення, обробки, подання й передачі інформації для забезпечення процесу комунікації для забезпечення ефективної діяльності людини [41].

М. Кривонос трактує сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології» як сукупність методів, виробничих процесів та програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збору, обробки, зберігання, поширення, відображення й використання інформації в інтересах її користувачів, зокрема, під час навчання [22].

В. Дубовик зазначає, що інформаційно-комунікаційна технологія навчання – це технологія збирання, обробки, зберігання та розповсюдження інформації за допомогою технічних засобів навчання та комп'ютерних мереж [12].

М. Чупріна, в свою чергу, вказує, що інформаційно-комунікаційні технології навчання – це «процес, який використовує сукупність засобів та методів збору, обробки і передачі даних для отримання інформації нової якості» [49, с. 32].

Отже, робимо висновок, що інформаційно-комунікаційні технології

навчання – це педагогічна технологія, яка має за мету отримати та обробити певну інформацію в освітньому процесі, за допомогою комп'ютеру та його засобів задля отримання окремого педагогічного результату та здійснення комунікації між учасниками педагогічної взаємодії.

Можемо спостерігати, що терміни «інформаційні технології навчання» та «інформаційно-комунікаційні технології навчання» мають специфічні риси та відрізняються між собою. Так, якщо перші мають за мету здійснити отримання, обробку та перетворення навчальної інформації, останні, окрім цього, спрямовані на забезпечення комунікації учасників освітнього процесу.

Варто підкреслити, що інформаційно-комунікаційні технології навчання мають окремі ознаки, методи та засоби у сучасному освітньому процесі. Розглянемо їх детальніше.

І. Сасімова виокремлює певні ознаки інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Мова йде про такі як:

«1) інтерактивність та діалоговий характер навчання;

2) можливість поєднання індивідуальної та групової роботи;

3) створення умов психологічного комфорту під час роботи з комп'ютером;

4) адаптація комп'ютера до індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу;

5) використання комп'ютера на всіх етапах навчання.

6) керованість і, при потребі, корекція викладачем процесу навчання;

7) можливість систематичного самостійного навчання без залежності від часу та місця перебування особи» [41, с. 194].

Отже, бачимо, що ознаки інформаційно-комунікаційних технологій навчання вказують на їх поліфункціональні можливості в освітньому процесі. Вони не тільки відповідають за інформаційну складову уроку (заняття), але й позитивно впливають на загальну атмосферу під час навчання.

Розкриваючи основні засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання, А. Грітченко характеризує їх сутність як програмно-апаратні засоби і

пристрої, що функціонують на основі обчислювальної техніки, сучасних засобів та систем інформаційного обміну, операції, що забезпечують збір, накопичення, зберігання, обробку, передачу інформації [7].

Натомість О. Готько називає засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання «засоби, які пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою та управлінням інформації» [6, с. 132].

До основних засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання А. Грітченко відносить такі як:

1) комп'ютер;

2) пристрої для перетворення текстової, графічної, мультимедійної та інших видів інформації;

3) сучасні засоби зв'язку (локальні та глобальні обчислювальні мережі);

4) системи штучного інтелекту;

5) системи машинної графіки;

6) програмні комплекси (мови програмування, операційні системи, пакети застосовних програм) [7].

Г. Швачич звертає увагу, що засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання можна поділити на дві великі групи. Це:

«1) апаратні (персональний комп'ютер та його основні складові, локальні та глобальні мережі, сучасне периферійне обладнання);

2) програмні (системні, прикладні, інструментальні)» [50, с. 23].

В. Дубовик, в свою чергу, називає такі групи засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання як:

1) електронні навчальні матеріали (електронні підручники, посібники, методичні розробки для практичних занять тощо) – відповідають за формування інформаційного наповнення навчального предмета;

2) засоби для набуття практичних навичок (віртуальні та дистанційні лабораторії, практикуми, комп'ютерні тренажери);

3) засоби для здійснення контролю (комп'ютерні тестові системи, комп'ютерні програми та ін.) [12].

Повністю погоджуємося зі вченим М. Козяром, що основний засіб інформаційно-комунікаційних технологій навчання є персональний комп'ютер. Додаткові засоби мають вигляд спеціального програмного забезпечення та відповідного обладнання [17].

Цієї думки дотримується й І. Сасімова, яка також вбачає у комп'ютері основний засіб функціонування інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Науковиця виокремлює його наступні функціональні можливості в освітньому процесі:

1) є джерелом навчальної інформації;

2) може виступати наочним посібником;

3) є навчальним тренажером;

4) може бути засобом діагностики та контролю [41].

Щодо методів інформаційно-комунікаційних технологій навчання, Г. Швачич називає такі як:

«1) моделювання;

2) системний аналіз;

3) системне проєктування;

4) методи передачі, збору, продукування, накопичення, збереження, обробки, передачі та захисту інформації» [50, с. 27].

Таким чином, бачимо, що інформаційно-комунікаційні технології навчання представлені різноманітними засобами та методами, які є вагомими помічниками у сучасному освітньому процесі.

Отже, нами була надана загальна характеристика ключовим поняттям дослідження. Була розглянута сутність таких понять як: «пізнавальна активність», «технологія», «педагогічна технологія», «інформація», «комунікація», «інформаційно-комунікаційні технології навчання» тощо.

1.2 Педагогічні можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи

Як зазначалося вище, у сучасний освітній процес активно впроваджуються інноваційні педагогічні технології, зокрема, інформаційно-комунікаційні. У контексті теми нашого дослідження, важливо розглянути наявні функціональні можливості інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи. Пропонуємо ознайомитися з їх педагогічними можливостями та особливостями використання зазначеної педагогічної технології з учнями початкових класів.

За Типовою освітньою програмою, автором якої є О. Савченко, можемо побачити, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковій школі є природним явищем та зумовлено наявними програмними завданнями. Мова йде й про необхідність формування інформаційно-комунікаційної компетентності, яка є здатністю учня використовувати інформаційно-комунікаційні технології та засоби в процесі виконання завдань особистісного та суспільного характеру. О. Савченко виокремлює наступні можливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес початкової школи:

1) здатні сформувати базові компетентності молодших школярів, зокрема, цифрової грамотності;

2) мають можливість інтегрувати різні освітні галузі початкової школи;

3) здатні реалізувати інформативну освітню галузь, отримати фундаментальні знання та уявлення про сутність та роль інформаційно-комунікаційних технологій навчання у житті людини, набути навичок роботи із засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

4) дозволяють здійснювати пошук та опрацювання різноманітної інформації;

5) задовольняють природну цікавість та допитливість дітей молодшого

шкільного віку [43].

Отже, бачимо, що використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання зумовлено завданнями навчальної програми у початковій школі. Вони здатні сформувати інформаційно-комунікаційну компетентність у молодших школярів та допомоги у розв'язанні інших поставлених задач, наприклад, у формуванні певних життєво необхідних навичок.

Т. Гордієнко стверджує, що впровадження інформаційно-комунікативних технологій навчання в освітній процес учнів початкової школи має змогу забезпечити процес навчання, який буде мати якісний, змістовний та інноваційний характер. Застосування зазначеної педагогічної технології відкриває перед вчителями та учнями нові можливості для ефективного формування базових знань, розвитку критичного мислення, підвищення мотивації до навчання та адаптації до змінюваних умов сучасного світу [5].

Тобто, можемо спостерігати, що використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початкових класах змінює характер традиційної шкільної початкової освіти на інноваційний.

Т. Мочан повідомляє, що у сучасній початковій школі інформаційно-комунікаційні технології навчання активно впроваджуються в освітній процес молодших школярів. Вчена вказує на високу тенденцію використання різних видів комп'ютерних завдань, зокрема:

1) навчальних (допомагають набути нових знань та компетентностей);

2) тренувальних (сприяють закріпленню засвоєних знань та компетентностей, допомагають здійснювати контроль якості забезпечення цього процесі);

3) розвиваючих (розвивають творчі здібності, індивідуальні навички та здійснюють всебічний позитивний вплив на особистість школяра);

4) комбінованих (завдання, які спрямовані на декілька напрямків розвитку та навчання учнів початкових класів).

Т. Мочан доповнює, що за допомогою комп'ютерних програм, учні початкової школи на уроці мають змогу виконувати прості операції з файлами

(створення, збереження, пошук, запуск програми), розвивати у себе уміння, виконувати практичні завдання та творчі роботи у програмах: Word Pad, Microsoft Power Point, Microsoft; запускати найбільш використовувані програми: текстовий та графічний редактор, тренажери, тести; робота з текстами та зображеннями (інформацією), об'єктами; шукати, змінювати, зберігати, використовувати та передавати інформацію та дані, створювати контент, путівники, каталоги, довідники, Інтернет та комп'ютерні невеликі проєкти та презентації [27].

Отже, бачимо, що інформаційно-комунікаційні технології навчання відрізняються широтою свого використання в освітньому процесі молодших школярів. Зважаючи на окреслені вище комп'ютерні завдання, можемо зробити висновок, що мають змогу виконувати такі функції як: навчальна, тренувальна та розвиваюча.

Ю. Варга переконана, що інформаційно-комунікаційні технології навчання дозволяють істотно змінити способи керування навчальною діяльністю, залучити учнів до активної роботи класу. Вони мають за мету підсилити навчальну мотивацію до навчання, активізувати їх навчальну діяльність, дозволяють проводити уроки на високому естетичному та емоційному рівні, розширюють можливість самостійної діяльності [2].

На нашу думку, забезпечення активності учнів початкових класів на уроках та їх спонукання до самостійної навчальної діяльності є пріоритетними завданнями першої ланки шкільної освіти. Тому впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання є оптимальним рішенням, бо вони мають змогу допомогти їх розв'язати.

М. Пікалова вказує, що загалом, використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі дозволяє виконати такі основні завдання як:

1) прискорення процесу передавання знань учнів;

2) підвищення якості освіти;

3) прискорення процесу шкільної адаптації учнів початкової школи;

4) формування інноваційного компонента у системі освіти;

5) розвиток мотивації учнів до навчання [34].

І. Руда, в свою чергу, виокремлює такі загальні функціональні можливості інформаційно-комунікаційних технологій навчання як:

1) забезпечення легкості сприймання інформації;

2) знаходження індивідуального підходу до кожного учня;

3) навчання освоєнню, перетворення та використання великого обсягу інформації;

4) перетворення характеру навчальної діяльності на диференційований та індивідуальний;

5) сприяння кращому оцінюванню знань молодших школярів [38].

Водночас О. Пустовалова виділяє наступні функції інформаційно-комунікаційної технології навчання в освітньому процесі учнів початкової школи:

1) раціоналізація когнітивної діяльності молодших школярів;

2) забезпечення індивідуального підходу до організації навчальної діяльності;

3) стимуляція активної діяльності кожного учня на уроках [36].

Таким чином, робимо висновок, що інформаційно-комунікаційні технології навчання містять великий спектр педагогічних можливостей. Важливо звернути увагу, що вони мають змогу не тільки урізноманітнити освітній процес, зробити його цікавим для дітей молодшого шкільного віку, але й безпосередньо впливати на особистісний розвиток учнів початкових класів.

На це вказує й Ю. Івахненко, яка стверджує, що інформаційно-комунікативні технології навчання зумовлюють розвиток різноманітних видів мислення дітей молодшого шкільного віку. Мова йде про такі види мислення як:

1) наочно-образне;

2) наочно-дієве;

3) інтуїтивне;

4) творче;

5) критичне [14].

Вважаємо, що розвиток мислення сучасного школяра є дуже важливим завданням. Це пояснюється тим, що сучасна особистість повинна відрізнятися самостійністю та неординарністю свого мислення. Значною навичкою є критично аналізувати та оцінювати отриману ззовні інформацію.

Додатково Ю. Івахненко стверджує, що інформаційно-комунікативні технології навчання мають змогу виконувати такі завдання як:

1) розвиток комунікативних здібностей;

2) формування вміння приймати оптимальне рішення або пропонувати варіанти рішень у складній ситуації;

3) розвиток навичок самоосвіти та самоконтролю;

4) закладання основ інформаційної культури [14].

Отже, зважаючи на викладені вище наукові думки, робимо висновок, що загалом, інформаційно-комунікаційні технології навчання відрізняються своїми поліфукціональними педагогічними можливостями. Для більш вузького розгляду теми проблематики, звернемося до визначення особливостей впровадження зазначеної педагогічної технології у початкових класах.

О. Янкович вказує на високу тенденцію до використання такого засобу інформаційно-комунікаційних технологій навчання на уроках у початковій школі як інтерактивна дошка. Це пояснюється тим, що працюючи з нею, учень має змогу засвоювати інформацію не тільки через аудіальний та візуальний канали сприйняття, але й через кінестетичний. Використання інтерактивної дошки на уроках у початковій школі збільшує показники навчальної мотивації молодших школярів, зумовлює розвиток їх особистісних та соціальних навичок [53].

Не можемо не погодитися з думкою О. Янковича щодо зручності використання інтерактивної дошки на уроках у сучасній початковій школі. Вважаємо доцільним відмітити її інноваційність та значний педагогічний потенціал.

М. Пікалова звертає увагу, що перший та другий клас початкової школи

називають адаптаційно-ігровим етапом шкільної освіти. Він спрямований на здійснення швидкої та ефективної шкільної адаптації в ігровій формі. Науковиця підкреслює, що впровадження в освітній процес учнів початкових класів інформаційно-комунікаційних технологій навчання є природним та доцільним шляхом, бо має змогу реалізувати як навчальний, так й ігровий компонент навчання [34].

К. Назарова також переконана, що інформаційно-комунікативні технології навчання зумовлюють подання навчального матеріалу в ігровій формі, що відповідає віковим та психологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку. Засоби окресленої педагогічної технології можуть впроваджуватися у формі ігрових ситуацій. Вчена називає такі основні напрямки використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання як:

1) проведення уроків-презентацій;

2) використання електронних навчальних посібників;

3) розв’язування інтерактивних кросвордів;

4) забезпечення тестового комп’ютерного контролю;

5) використання комп’ютерних дидактичних ігор та Інтернет-ресурсів [29].

Від себе можемо додати, що зміст та вигляд засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання приваблює дітей молодшого шкільного віку. Вони, подібно грі, мають змогу зацікавити їх, спонукати до виконання навчальних завдань у комфортній для них формі.

М. Шевчук зазначає, що регулярне використання мультимедійних презентацій в освітньому процесі учнів початкових класів може надати можливість:

1) якісно унаочнити навчальний матеріал;

2) розвивати пізнавальний інтерес до навчального предмета,

3) формувати навчальну мотивацію до вивчення знань з окремої навчальної галузі [52].

На нашу думку, мультимедійна презентація, яка створена у програмі MS

PowerPoint є найпростішим та найдоступнішим засобом забезпечення наочності, який створюється, за допомогою комп'ютеру. Презентації, як засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання, здатні у цікавій та яскравій формі подати молодшим школярам навчальний матеріал, що робить їх незамінними в освітньому процесі сучасної початкової школи.

І. Лукашук переконана, що інформаційно-комунікаційні технології навчання є оптимальним інструментом для формування та активізації пізнавального інтересу учнів початкової школи. І. Лукашук стверджує, що інформаційно-комунікаційні засоби навчання можна впроваджувати як на традиційних уроках у початкових класах, так й на уроках, які мають нестандартний характер (уроки-екскурсії, дистанційні уроки, уроки-виставки тощо) [23].

Таким чином, робимо висновок, що одним зі значних педагогічних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій навчання є підвищення показників пізнавального інтересу та пізнавальної активності учнів початкової школи. Зазначений висновок є дуже важливим у контексті теми нашого дослідження, тому можемо припустити, що під час практичного його вивчення, буде доведений позитивний вплив зазначеної педагогічної технології на рівень пізнавальної активності молодших школярів.

Окремо погоджуємося з думкою К. Назарової, яка звертає увагу, що інформаційно-комунікаційні технології навчання можуть стати оптимальним засобом тестового комп'ютерного контролю. Останній спрямований на здійснення контролю знань та умінь учнів у цікавій формі, наприклад, у вигляді тестових завдань, які створені у спеціальних комп'ютерних програмах або ресурсах [29].

Аналізуючи наукові літературні джерела за проблематикою нашого дослідження, ми побачили, що вони розкривають досвід та переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання на різноманітних уроках у початковій школі.

Так, на думку А. Федоренко впровадження інформаційно-комунікаційних

технологій навчання на уроках іноземної мови у початковій школі є оптимальним рішенням, бо вони відрізняються широким функціоналом, що має змогу здійснюватися в освітньому процесі. Вчена називає наступні функції зазначеної педагогічної технології на уроках іноземної мови у початковій школі:

1) зумовлює включення кожного учня в освітній процес вивчення іноземної мови;

2) дозволяє розкрити індивідуальні здібності молодших школярів;

3) створює позитивну, доброзичливу та творчу атмосферу на уроці;

4) підвищує ефективність процесу засвоєння знань з іноземної мови;

5) розвиває основні види мовленнєвих умінь з іноземної мови (читання, аудіювання, говоріння та письмо);

6) підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови.

Окремо А. Федоренко зазначає, що інформаційно-комунікаційні технології навчання можуть використовуватися як допоміжні засоби у роботі вчителя іноземної мови у початкових класах. Вони мають змогу допомогти візуалізувати навчальний матеріал, реалізувати творчий потенціал вчителя та здійснити особистісно-орієнтований підхід до навчання [44].

Водночас О. Павленко називає інформаційно-комунікаційні технології оптимальним «засобом навчання математики у початкових класах. Науковиця переконана, що окреслена педагогічна технологія зумовлює активізацію пізнавальних інтересів молодших школярів та допомагає ефективно вивчити та засвоїти матеріал з математики. О. Павленко вказує, що комп'ютер дозволяє підсилити мотивацію навчання шляхом активного діалогу учня з комп'ютером, розмаїтістю й барвистістю інформації (текст + звук + колір + анімація), шляхом орієнтації навчання на успіх (дозволяє довести рішення будь-якого завдання, опираючись на необхідну підказку), використовуючи ігрову форму спілкування людини з машиною й, що важливо, витримкою, спокоєм і «дружністю» машини стосовно учня. Прикладні програмні засоби, розроблені для початкової школи є привабливими, яскравими, пропонують завдання у незвичній ігровій формі та супроводжуються динамічними зображеннями з тривимірною графікою,

анімацією, що асоціюється з грою. Програмне забезпечення для молодших школярів розробляється на основі добре знайомих учням мультфільмів та казок, що природно зацікавлює школяра та спонукає до роботи. О. Павленко радить використовувати на уроках математики у початкових класах мультимедійні презентації, які створюються у програмі PowerPoint. Додатково вчена розкриває значні педагогічні можливості таких інформаційно-комунікаційних засобів як: аудіо та відеоматеріали, анімація тощо. Тобто, окреслені засоби ефективно розв'язують проблему наочності навчання» [32, с. 309].

Із зазначеною думкою повністю погоджується й О. Долга. Дослідниця стверджує, що на уроці математики у початковій школі, вчитель може досягнути окремих поставлених цілей, використовуючи різноманітні комп'ютерні програми. Мова йде про наступні:

«1) Paint (побудова графіків функції, геометричних фігур їх дослідження; побудова у системі координат точок за їхніми координатами);

2) Test W (на початку вивчення теми для самоконтролю; для проведення контролю знань учнів; для самостійного створення учнями тестів до уроків в позаурочний час);

3) Microsoft Word (створення та використання математичних диктантів, блок-схем, таблиць, діаграм);

4) Microsoft Equation (для запису математичних виразів);

5) Microsoft PowerPoint (програма для створення презентацій);

6) Microsoft Excel (створення, форматування та друк таблиць даних);

7) EasyTeach (програма для інтерактивної дошки «Triumph»)» [10, с. 36].

І. Руда вважає, що інформаційно-комунікаційні технології навчання доцільно використовувати на уроках навчального предмета «Я у світі». Вчена запевняє, що впровадження зазначеної педагогічної технології на цьому предметі відкриває нові можливості для його вивчення. Так, І. Руда вказує, що на уроках «Я у світі» у початкових класах можна використовувати такі засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання як:

1) навчальні відеоматеріали;

2) мультимедійні презентації;

3) мережа Інтернет [38].

На думку Ю. Івахненко, інформаційно-комунікаційні технології навчання можна активно впроваджувати на уроках української мови у початковій школі. Науковиця це пояснює тим, що окрім загальних функцій, які безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, зазначена педагогічна технологія дозволяє молодшим школярам ефективніше опанувати правила української мови, зокрема, розвивати такі навички як:

1) читання, письма, мовлення й аудіювання;

2) спонтанне мовлення;

3) критичне мислення [14].

К. Назарова вказує, що інформаційно-комунікаційні технології навчання можуть виконувати роль наочних засобів на уроках української мови у початковій школі. Вчена радить користуватися електронними посібниками, які містять яскраву наочність, у вигляді малюнків, схем, сюжетних картинок тощо. Це сприяє підвищенню інтересу молодших школярів до української мови, дають можливість в ігровій формі ознайомитися з навчальним матеріалом, надають широкі можливості для самоконтролю та навчальної рефлексії. Інноваційною формою використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання на уроках української мови є графіка та анімація [29].

Н. Мєлєкєсцева, в свою чергу, розкриває значні можливості інформаційно-комунікаційних технологій навчання у процесі розвитку зв’язного мовлення учнів початкових класів. Науковиця переконує, що розвиток зазначеного виду мовлення буде зумовлювати використання певних комп’ютерних програм, зокрема, «Розвиток мовлення. Вчимося говорити правильно». Завдання зазначеної програми дозволяють виконувати такі завдання як:

1) розширювати кругозір дітей;

2) збільшувати словниковий запас;

3) розвивати логічне мислення;

4) покращувати зорову та слухову пам’ять [25].

Таким чином, бачимо, що інформаційно-комунікаційні технології навчання доцільно використовувати на різноманітних уроках у початкових класах. У науковому просторі нами були знайдені відомості щодо позитивного досвіду їх впровадження на таких уроках як: «Українська мова», «Я у світі», «Іноземна мова», «Математика» тощо. Повністю підтримаємо думки науковців щодо того, що інформаційно-комунікаційні технології навчання є оптимальними в освітньому процесі молодших школярів.

Також важливо звернути увагу на наукову думку О. Дембіцької, що у початковій школі інформаційно-комунікаційні технології навчання можуть використовувати у виховному процесі молодших школярів. За допомогою окресленої педагогічної технології, може реалізовуватися виховна робота учнів початкової школи, проводитися окремі бесіди, лекції виховного характеру тощо [9].

Окремо варто зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології навчання є незамінним інструментом для реалізації дистанційного навчання учнів, зокрема, початкової школи. О. Пустовалова вказує, що окреслена педагогічна технологія, під час дистанційного навчання, може виконувати навчальну, методичну та контрольну функції [36].

Переконані, що саме інформаційно-комунікаційні технології надали можливість продуктивно організовувати та втілювати у життя освітній процес під час складних етапів розвитку нашої країни (пандемія коронавірусу, введення військового стану тощо). Тому вважаємо використання зазначеної педагогічної технології у сучасному шкільному навчанні в Україні обов’язковим задля забезпечення безперервності освіти в українських школах.

Отже, можемо підсумувати, що інформаційно-комунікаційні технології навчання мають значні педагогічні можливості. Вони здатні сформувати інформаційно-комунікаційну компетентність у молодших школярів, покращити процес засвоєння нових знань, змінюють характер традиційної шкільної початкової освіти на інноваційний, забезпечують активність та самостійність

дітей на уроках, формують пізнавальний інтерес та пізнавальну активність учнів початкової школи, можуть бути засобом наочності тощо. Загалом, можемо зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології навчання виконують такі функції як: навчальна, методична, розвиваюча та контрольна. У початковій школі відмічається висока тенденція до використання таких засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання як: інтерактивна дошка, мультимедійна презентація, електронні посібники, комп'ютерні ігри тощо. Важливо зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології навчання доцільно використовувати на різноманітних уроках у початкових класах («Українська мова», «Я у світі», «Іноземна мова», «Математика» та ін.).

РОЗДІЛ 2
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА ПІЗНАВАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1 Стан сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи

Нами було проведено емпіричне дослідження впливу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання на пізнавальну активність учнів початкових класів. Ознайомимося детальніше з особливостями організації, змістом та результатами констатувального етапу дослідження.

Емпіричне дослідження було проведено на базі закладу загальної середньої освіти «Запорізький академічний ліцей № 46». У ньому взяли участь 40 учнів 1 класів (1-А та 1-Б клас). Серед випробуваних дітей 24 хлопчика та 16 дівчаток. Стан розвитку усіх досліджуваних дітей відповідав віковим та психологічним нормотиповим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

Окрім безпосередньо випробуваних дітей молодшого шкільного віку, у дослідженні взяли участь й їх батьки. Загалом, мова йде про 40 представників батьківської громади.

Головною метою практичного дослідження було здійснити перевірку характеру впливу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання на пізнавальну активність учнів початкових класів. Для досягнення окресленої мети, були виділені наступні завдання:

1) визначити на основі самооцінювання стан розвитку пізнавальної активності випробуваних дітей молодшого шкільного віку;

2) дослідити на основі оцінки батьків стан сформованості пізнавальної активності досліджуваних учнів 1 класу;

3) охарактеризувати стан пізнавальної самостійності випробуваних

молодших школярів, на основі оцінювання їх батьків;

4) розробити та запровадити з дітьми експериментальної групи роботу з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес;

5) здійснити повторну перевірку стану сформованості пізнавальної активності та пізнавальної самостійності досліджуваних молодших школярів, на основі їх самооцінки та оцінювання батьків.

Виконання зазначених вище завдань відбувалося у три етапи:

1) констатувальний – була проведена діагностика поточного стану сформованості пізнавальної активності та самостійності випробуваних дітей молодшого шкільного віку;

2) формувальний – була розроблена та запроваджена з дітьми окремого досліджуваного класу робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес;

3) контрольний – була здійснена повторна перевірка стану сформованості пізнавальної активності та самостійності молодших школярів після упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в їх освітній процес.

З метою виконання поставлених завдань емпіричного дослідження, був розроблений психодіагностичний інструментарій, до якого увійшло три методики. Ознайомимося з ними дещо докладніше.

1. Методика «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська)

Мета методики: оцінка рівня пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

Завдання методики виконує безпосередньо учень, в індивідуальній формі. Кожному випробуваному надається бланк з п’ятьма питаннями, що мають можливі варіанти відповідей (додаток А).

Обробка та інтерпретація результатів методики виконується наступним чином:

домінуючи відповіді а – високий рівень пізнавальної активності;

домінуючи відповіді б – середній рівень;

домінуючи відповіді в – низький рівень пізнавальної активності [26].

2. Методика «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська)

Мета методики: здійснити дослідження стану виразності пізнавальної активності (за оцінкою батьків).

Завдання зазначеної методики виконують батьки випробуваних. Їм надається окремий бланк із 5 питаннями, які мають 3 варіанти відповіді (додаток Б).

Обробка та інтерпретація результатів за методикою здійснюється наступним чином:

домінуючі відповіді а – дуже виражена пізнавальна активність.

домінуючі відповіді б – помірно виражена пізнавальна активність.

домінуючі відповіді в – слабко виражена пізнавальна активність [26].

3. Методика «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська).

Мета: визначення стану сформованості пізнавальної самостійності дитини молодшого шкільного віку.

Завдання цієї методики виконує один із батьків випробуваного молодшого школяра. Йому надається бланк з п’ятьма питаннями, що мають наступні варіанти відповідей: а) так, б) іноді, в) дуже рідко (додаток В).

Обробка та інтерпретація результатів, за методикою відбувається наступним чином:

домінуючі відповіді а – дуже виражена пізнавальна самостійність.

домінуючі відповіді б – помірно виражена пізнавальна самостійність.

домінуючі відповіді в – слабко виражена пізнавальна самостійність [26].

Таким чином, розглянувши зміст нашого емпіричного дослідження, перейдемо до аналізу результатів його констатувального етапу. Почнемо із визначення результатів випробуваних молодших школярів за методикою

«Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська), а саме учнів 1-А класу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Результати сформованості пізнавальної активності учнів 1-А класу за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження

№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності	№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності
1	середній	11	низький
2	низький	12	середній
3	низький	13	низький
4	середній	14	низький
5	середній	15	середній
6	низький	16	низький
7	низький	17	середній
8	середній	18	низький
9	середній	19	низький
10	низький	20	середній

Згідно з таблицею 2.1, на констатувальному етапі дослідження, середній рівень сформованості пізнавальної активності відмічався у 9 учнів 1-А класу. 11 молодших школярів, які навчаються у зазначеному класі, на етапі первинної діагностики, мали низькі показники сформованості пізнавальної активності.

Звернемо увагу на результати учнів 1-Б класу за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська), які ми отримали на констатувальному етапі дослідження (табл. 2.2).

Згідно з таблицею 2.2, на констатувальному етапі дослідження, високий рівень пізнавальної активності спостерігався в 1 дитини 1-Б класу. Середні показники досліджуваного феномену відмічалися у 14 учнів зазначеного класу.

5 молодших школярів, які навчаються у 1-Б класі, на етапі первинної діагностики, показали низький рівень сформованості пізнавальної активності.

Таблиця 2.2 – Результати сформованості пізнавальної активності учнів 1-Б класу за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження.

№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності	№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності
1	середній	11	низький
2	середній	12	середній
3	низький	13	середній
4	середній	14	середній
5	середній	15	середній
6	середній	16	високий
7	середній	17	середній
8	середній	18	низький
9	середній	19	середній
10	низький	20	низький

Розглянувши результати випробуваних дітей молодшого шкільного віку, на констатувальному етапі дослідження, за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) у вигляді таблиць, візуалізуємо отримані результати, за допомогою гістограми (рис. 2.1).

За рис. 2.1. можемо спостерігати, що серед учнів 1-А класу, на констатувальному етапі дослідження, наявна тенденція до переважання низького рівня сформованості пізнавальної активності (55%). Водночас в учнів 1-Б класу переважає середній рівень стану сформованості зазначеного досліджуваного показника (70%). Найменша тенденція в учнів 1-А (0%) та 1-Б класу (5%) відмічається до високих показників її сформованості.

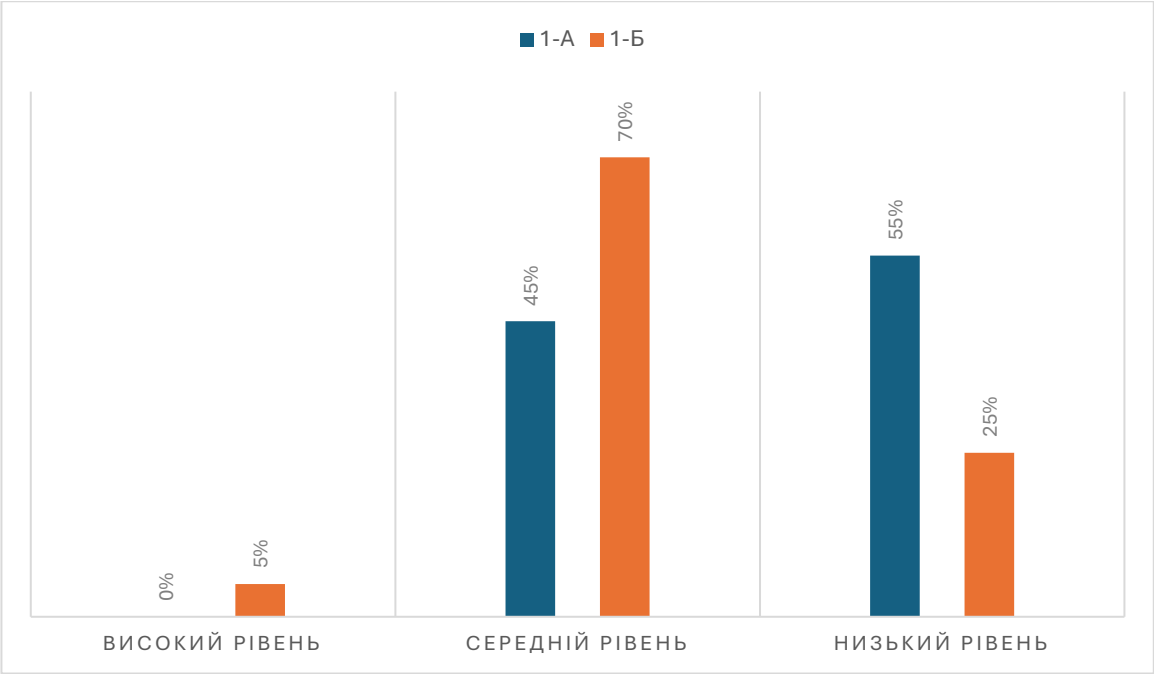

Рисунок 2.1 – Рівні сформованості пізнавальної активності учнів 1-А та 1-Б класу на констатувальному етапі дослідження
(за власною оцінкою)

Таким чином, робимо висновок, що на констатувальному етапі дослідження, в учнів 1-А класу переважали низькі показники сформованості пізнавальної активності (55%). У випробуваних молодших школярів, які навчаються у 1-Б класі була наявна тенденція до переважання середнього рівня сформованості зазначеного досліджуваного показника серед учнів молодшого шкільного віку (70%).

Перейдемо до розгляду результатів досліджуваних груп першокласників за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська), які грунтувалися на оцінці їх батьків. Почнемо з аналізу результатів учнів 1-А класу (табл. 2.3).

Згідно з таблицею 2.3, на констатувальному етапі дослідження, за оцінкою батьків учнів 1-А класу, помірний стан виразності пізнавальної активності спостерігався у 9 дітей молодшого шкільного віку. Слабкий стан виразності пізнавальної активності, на етапі первинної діагностики, було визначено в 11 учнів 1-А класу.

Таблиця 2.3 – Результати стану виразності пізнавальної активності учнів 1-А класу за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної активності	№ учня	Стан виразності пізнавальної активності
1	помірний	11	слабкий
2	помірний	12	помірний
3	слабкий	13	слабкий
4	слабкий	14	слабкий
5	помірний	15	помірний
6	слабкий	16	слабкий
7	слабкий	17	помірний
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	слабкий
10	слабкий	20	помірний

Розкриємо результати, які було отримано в ході проведення експериментальної методики молодших школярів, які навчаються у 1-Б класі за данною методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська), які ми отримали на констатувальному етапі дослідження (табл. 2.4).

Згідно з таблицею 2.4, на констатувальному етапі дослідження, за оцінкою батьків випробуваних першокласників, дуже виражений стан пізнавальної активності спостерігався у 2 учнів 1-Б класу. Помірна виразність пізнавальної активності відмічалася у 13 молодших школярів, які навчаються у зазначеному класі. 5 першокласників, які здобувають шкільну освіту у 1-Б класі мали слабкий стан виразності пізнавальної активності, за спостереженням і особистим дослідженням батьків.

Таблиця 2.4 – Результати стану виразності пізнавальної активності учнів 1-Б класу за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження.

№ учня	Стан виразності пізнавальної активності	№ учня	Стан виразності пізнавальної активності
1	помірний	11	слабкий
2	помірний	12	помірний
3	слабкий	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	помірний	15	дуже виражений
6	помірний	16	дуже виражений
7	помірний	17	помірний
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	помірний
10	слабкий	20	слабкий

Переглянувши результати випробуваних молодших школярів за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська), які містилися в окремих зазначених таблицях (таблиця 2.3, таблиця 2.4), звернемо увагу на них у зображених у вигляді групованої гістограми (рис. 2.2).

За рис. 2.2. бачимо, що на теперішньому констатувальному етапі дослідження, за данною оцінкою батьків випробуваних першокласників, серед учнів 1-А класу переважав здебільшого слабкий виражений стан пізнавальної активності (55%). Натомість у дітей, які навчаються у 1-Б класі відмічалася тенденція до переважання помірно вираженого стану пізнавальної активності (65%). Бачимо, що серед учнів молодшого шкільного віку 1-А (0%) та 1-Б класу (10%) досить слабко відмічаються прояви дуже виразної пізнавальної активності.

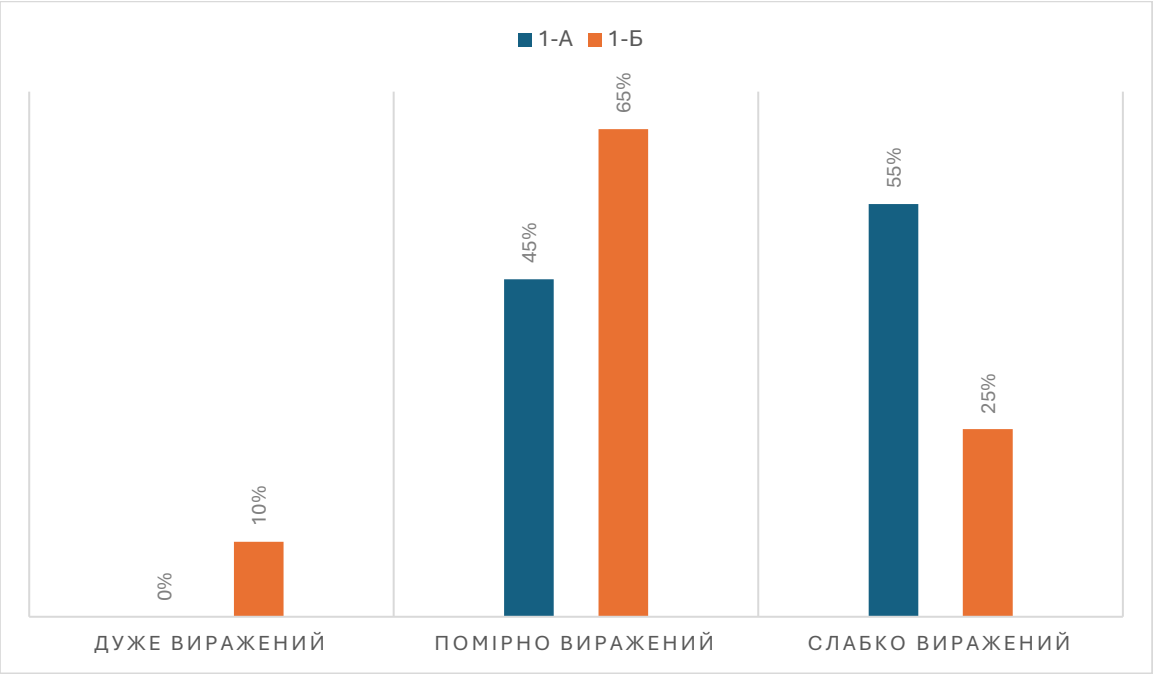

Рисунок 2.2 – Стан виразності пізнавальної активності учнів 1-А та 1-Б класу на констатувальному етапі дослідження (за оцінкою батьків)

Отже, можемо зробити висновок, що на етапі первинної діагностики, за результатами оцінки батьків першокласників за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська), виявлено, що серед учнів 1-А класу переважав слабко виражений стан пізнавальної активності (55%). У дітей, які навчаються у 1-Б класі, в свою чергу, переважає помірний стан виразності пізнавальної активності (65%).

Здійснимо аналіз результатів випробуваних за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська). Почнемо з розгляду результатів учнів 1-А класу, які зроблені на основі оцінки їх батьків на констатувальному етапі дослідження (табл. 2.5).

Згідно з таблицею 2.5, на констатувальному етапі дослідження, на думку батьків першокласників, помірний стан пізнавальної самостійності спостерігався у 7 учнів 1-А класу. 13 учнів зазначеного класу, за оцінкою їх батьків, мають слабкий стан виразності пізнавальної самостійності. Отримані дані свідчать про недостатній рівень сформованості в учнів умінь організовувати власну пізнавальну діяльність і проявляти ініціативу у виконанні

навчальних завдань. Це підкреслює потребу у цілеспрямованому педагогічному впливі, спрямованому на розвиток пізнавальної активності

Таблиця 2.5 – Результати стану виразності пізнавальної активності учнів 1-А класу за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності	№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності
1	помірний	11	слабкий
2	помірний	12	слабкий
3	слабкий	13	слабкий
4	слабкий	14	слабкий
5	помірний	15	помірний
6	слабкий	16	слабкий
7	слабкий	17	слабкий
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	слабкий
10	слабкий	20	помірний

Перейдемо до аналізу результатів учнів 1-Б класу за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська), отриманих на констатувальному етапі дослідження (табл. 2.6).

Згідно з поданими даними, у 1-Б класі дуже виражений рівень пізнавальної самостійності продемонстрували 2 учні, що свідчить про наявність у них стійкої мотивації до навчання та здатності самостійно організовувати свою пізнавальну діяльність. Помірний рівень виразності показника було зафіксовано у 14 школярів, які зазвичай виявляють інтерес до нового матеріалу, але потребують додаткової підтримки й стимулювання з боку дорослих. Слабкий рівень пізнавальної самостійності мали 4 учні, що може свідчити про недостатній розвиток умінь працювати самостійно, низьку навчальну

мотивацію або труднощі в оволодінні навчальним матеріалом.

Таблиця 2.6 – Результати стану виразності пізнавальної активності учнів 1-Б класу за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська) на констатувальному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності	№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності
1	помірний	11	помірний
2	помірний	12	помірний
3	слабкий	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	помірний	15	дуже виражений
6	помірний	16	дуже виражений
7	помірний	17	помірний
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	помірний
10	слабкий	20	слабкий

Розглянувши загальні результати випробуваних учнів 1-А та 1-Б класу за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська), які були отримані нами на констатувальному етапі дослідження, подамо їх наочно у вигляді гістограми (рис. 2.3).

За рис. 2.3 бачимо, що на констатувальному етапі дослідження, в учнів 1-А класу, за оцінкою їх батьків, переважає слабкий стан виразності пізнавальної самостійності (65%). Натомість у дітей, які навчаються у 1-Б класі, на думку їх батьків, переважає помірний стан виразності пізнавальної самостійності (70%). Найменша тенденція серед учнів 1-А (0%) та 1-Б класу (10%) спостерігається до дуже вираженого стану пізнавальної самостійності.

Таким чином, робимо висновок, що на етапі первинної діагностики, було виявлено, що серед учнів 1-А класу переважає слабкий стан виразності

пізнавальної самостійності (65%). Помірний стан виразності пізнавальної самостійності переважав в учнів 1-Б класу (70%).

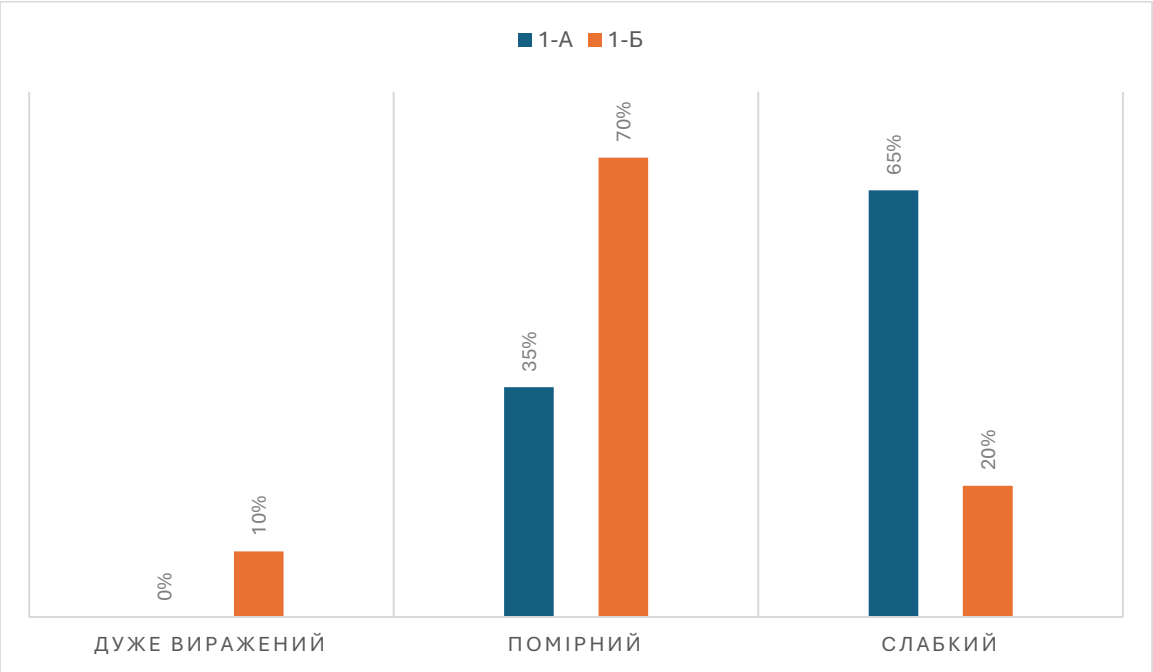

Рисунок 2.3 – Стани виразності пізнавальної самостійності учнів 1-А та 1-Б класу на констатувальному етапі дослідження (за оцінкою батьків)

Отже, на констатувальному етапі дослідження, було встановлено, що в учнів 1-А класу переважали: низький рівень сформованості пізнавальної активності (55%), її слабка виразність (55%) та слабкий стан виразності пізнавальної самостійності (65%). Натомість в учнів 1-Б класу спостерігалася тенденція до переважання: середнього рівня стану сформованості пізнавальної активності (70%), його помірної виразності (65%) та помірного стану виразності їх пізнавальної самостійності (70%). Отримані результати вказують на те, що пізнавальна активність краще сформована в учнів 1-Б класу. Зважаючи на це, вважаємо доцільним, розглядати випробуваних учнів 1-А класу як експериментальну групу, учнів 1-Б класу – як контрольну. Таким чином, можемо зробити висновок, що молодші школярі, які взяли участь у нашому дослідженні, відрізняються досить низькими показниками сформованості пізнавальної активності. Усе це зумовлює нас розробити та впровадити в

освітній процес експериментальної групи роботу з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання задля повноцінного формування їх пізнавальної активності.

2.2 Робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітній процес початкової школи

З метою визначення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на стан пізнавальної активності учнів початкових класів, нами було розроблено та апробовано з учнями експериментальної групи роботу з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи.

Дослідно-експериментальну роботу було здійснено на базі закладу загальної середньої освіти «Запорізький академічний ліцей № 46» у 1-А класі упродовж 2024-25 н. р. Вона передбачала активне впровадження різноманітних інформаційно-комунікаційних засобів в освітній процес початкової школи.

Розробка роботи здійснювалася за окремими дидактичними принципами. Мова йде про наступні:

1) принцип дитиноцентризму – інформаційно-комунікаційні засоби навчання зумовлювали інтелектуальний та особистісний розвиток молодших школярів;

2) принцип наочності – використання інформаційно-комунікаційних засобів як наочних інструментів на уроках;

3) принцип науковості – впровадження інформаційно-комунікаційних засобів було спрямовано на відповідність стану розвитку науки;

4) принцип доступності – усі використані інформаційно-комунікаційні засоби були доступними для учнів 1 класу, відповідали їх віковим та психологічним особливостям. Інформація, яка була подана, за допомогою них, мала змогу вільно сприйматися та засвоюватися.

Упродовж одного навчального року, в освітній процес учнів 1-А класу закладу загальної середньої освіти «Запорізький академічний ліцей № 46» активно впроваджувалися такі інформаційно-комунікаційні засоби як:

1) мультимедійні презентації;

2) інтерактивна дошка;

3) навчальні аудіоматеріали;

4) навчальні відеоматеріали;

5) комп'ютерні ігри;

6) електронні навчальні посібники.

Окремо кожен день молодші школярі експериментальної групи брали із собою у школу власний планшет, за допомогою якого вони мали змогу практично використовувати певні навчальні комп'ютерні ігри та електронні навчальні посібники.

Найчастіша тенденція відмічалася із застосуванням мультимедійних презентацій на уроках з таких навчальних дисциплін як: «Математика», «Я досліджую світ», «Українська мова», «Англійська мова» та «Образотворче мистецтво».

Було помічено, що першокласники були активнішими та уважнішими, коли навчальний матеріал за зазначеними предметами подавався у формі мультимедійної презентації. Ми розробляли їх у програмі MS Power Point, ураховуючи вимоги, які були запропоновані О. Черняковою. Це:

1) стислий виклад матеріалу;

2) мінімум чисел та фактів;

3) ретельне структурування інформації;

4) використання коротких та лаконічних заголовків;

5) викладання головної ідеї в першому рядку абзацу;

6) використання графіки, ілюстрацій;

7) емоційний фон;

8) використання звукового супроводу [47, с. 498].

На нашу думку, мультимедійна презентація є оптимальним засобом

наочності. За допомогою мультимедійних презентацій, під час роботи з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в експериментальній групі, відбувалося засвоєння нових навчальних знань, актуалізація вже наявних та контроль знань за темою.

Так, наприклад, за допомогою мультимедійних презентацій учні 1-А класу мали змогу збагатити власну англомовну лексику за такими темами як: «Іграшки» та «Члени родини». На кожному слайді презентації містилося зображення певної лексичної одиниці за окремою темою (лялька, ведмедик, дзиґа, мама, тато, сестра, брат тощо). Дітям було дуже цікаво вивчати нові слова з англійської мови, за допомогою мультимедійних презентацій. На етапі контролю знань, було виявлено, що під впливом зазначених інформаційно-комунікаційних засобів, діти мали змогу значно збагатити свою лексику.

Було відзначено, що першокласники були більш уважними та зацікавленими на уроках «Я досліджую світ», коли навчальний матеріал був викладений у формі мультимедійної презентації. Так, наприклад, на уроках за темами: «Техніка, яка допомагає», «Світ гри», «Театр» та «Мода» молодші школярі мали змогу ознайомитися з різними видами діяльності людини, зокрема, театралізованою та ігровою, поняттям «мода» та її ознаками у повсякденному житті. Мультимедійні презентації за окресленими темами містили наочний матеріал, який мав за мету розкрити особливості тематики уроків «Я досліджую світ».

Мультимедійні презентації створювалися й на уроках «Я досліджую світ» та виховних заходах патріотичного спрямування. Так, наприклад, на уроці інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за темою «Батьківщина» у програмі MS Power Point була розроблена мультимедійна презентація у жовто-блакитній колірній гамі, яка дозволила сформувати в учнів 1 класу щирий пізнавальний інтерес до теми уроку. За допомогою неї, діти мали змогу познайомитися з культурними та державними символами України, її регіонами, специфічними особливостями останніх.

На виховному заході на тему «Козацькому роду нема переводу»

мультимедійна презентація надала можливість першокласникам дізнатися про особливості вбрання українських козаків, їх зовнішній вигляд. Окреслена презентація дуже сподобалася першокласникам. Вона стала наочним інструментом для виконання ігрових дій за дидактичною грою «Вдягни козака».

Мультимедійні презентації активно впроваджувалися й на уроках навчального предмета «Образотворче мистецтво». Вони слугували наочним, демонстративним матеріалом для учнів. Так, наприклад на уроці за темою «Милуємося довкіллям», вона стала чинником для вибору першокласниками пейзажу, який вони відтворили у власному альбомі для малювання. Зображення, які містилися у презентації сформували пізнавальний інтерес у дітей до виконання навчального завдання та стали натхненням для здійснення власної творчої діяльності. Перегляд мультимедійної презентації за темою «Магія танцю» надала дітям змогу ознайомитися з видами танцювальних напрямків та сформувати пізнавальну активність до реалізації певних танцювальних рухів.

Також нами було встановлено доцільність використання мультимедійних презентацій на уроках математики в експериментальній групі. Відмічалося активне впровадження презентацій на зазначеному уроці, зокрема, за такими темами як:

1) «Усний рахунок. Обчислення в межах 10»;

2) «Порівняння чисел у межах 7 з використанням відповідних знаків»

3) «Додавання та віднімання в межах 10».

Дітям дуже подобалося вирішувати приклади, за допомогою мультимедійної презентації. У них викликало інтригу те, що за допомогою одного кліку вчителя, на слайді презентації з’являлася правильна відповідь. Такий підхід до подання математичних прикладів (додавання, віднімання, порівняння) формував у дітей пізнавальну активність на уроці. Вони прагнули скоріше вирішити приклад та стати чинником «відкриття правильної відповіді».

Додатково на уроках математики вчитель користувався інтерактивною дошкою. Виявлено, що вона, на відміну, від традиційної шкільної дошки, має змогу краще привернути увагу молодших школярів. Інтерактивна дошка на

уроках математики використовувалася як інструмент демонстрації правил розв’язання прикладів, здійснення певних порівнянь чисел тощо.

Інтерактивні дошки у початковій школі можна використовувати на основі такого програмного забезпечення як: ClassFlow, Promethean ActivInspire, mozaBook та програми Notebook™10. Ми користувалися останнім.

Робота з інтерактивною дошкою упроваджувалася в освітній процес 1-А класу й на уроках навчального предмета «Образотворче мистецтво». За допомогою неї, вчитель відтворював алгоритм малювання золотої рибки, дельфіна, квітки, пташки тощо. Відтворення малюнку, використовуючи інтерактивну дошку, захоплює дітей, вони сприймають такі дії як магію та чарівні дії. Окремо приклад малювання на інтерактивній дошці дозволяє дітям швидше отримати навички відтворення певного малюнку.

За допомогою персонального комп’ютера у класі з дітьми експериментальної групи були впроваджені певні аудіоматеріали та відеоматеріали, які були спрямовані на засвоєння нового навчального матеріалу учнями, зокрема з таких предметів як: «Англійська мова» та «Я досліджую світ».

На уроках англійської мови використання аудіоматеріалів є дуже важливим для формування іноземного фонематичного слуху дітей. Додатково, учні з розвиненим слуховим аналізатором можуть швидше запам’ятати нові англомовні лексичні одиниці.

Досить цікавим для дітей було впровадження аудіоматеріалів на уроках англійської мови для ознайомлення з такими темами як: «Родина» та «Тварини на фермі». Використовувалися англомовні дитячі пісні за окресленою тематикою. Першокласники експериментальної групи були у захваті від них. Після їх прослуховування, діти відповідали на питання за змістом пісень. Аудіоматеріали на уроках навчального предмета «Англійська мова» значно збільшували показники пізнавальної активності учнів 1-А класу. На це вказувала активна участь дітей в обговореннях та дидактичних іграх, які відбувалися після їх впровадження. На етапі контролю знань, було виявлено, що

окреслений інформаційно-комунікаційний засіб надав позитивний вплив й на пам’ять учнів та зумовлював краще запам’ятовування лексики за певними темами уроків.

Упродовж навчального року учнів 1-А класу загальної середньої освіти «Запорізький академічний ліцей № 46» на уроках були інтенсивно впроваджені й такі інформаційно-комунікаційні засоби як – відеоматеріали. Для їх реалізації використовувався телевізор у класі. Відеоматеріали були впроваджені на таких уроках як: «Я досліджую світ», «Англійська мова» та «Образотворче мистецтво». Їх тривалість була стислою – до 10 хвилин. Це дозволяло якісніше «зачепити» увагу молодших школярів, бо вона є ще недостатньо стійкою.

Дуже цікавою для дітей експериментальної групи було стати учасником мандрівки навколо світу на уроці «Я досліджую світ», за допомогою відеоматеріалу, який містив коротку екскурсію на такі континенти як: Африка, Австралія та Антарктида. Діти з щирою зацікавленістю дивилися відео та не відволікалися. За зазначеним змістом відеоматеріалу, діти дізналися про специфічні ознаки цих континентів, їх фауну. Після перегляду відео, здійснювалася рефлексія. Молодші школярі ділилися власними враженнями та бажаннями відвідати певний континент. Відмічалася стійка пізнавальна активність учнів до кінця окресленого уроку.

За допомогою відеоматеріалів, учні 1-А класу мали змогу глибше ознайомитися з театралізованою та танцювальною діяльністю людини, її видами та напрямками. Так, наприклад, це відбувалося на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за темами «Театр» та «Світ танцю». Тривалість відео була стисла, однак вони мали змогу у наочному вигляді розкрити особливості театру, роботи акторів та сучасних і класичних танцювальних напрямків. Дітям було дуже цікаво спостерігати за змістом відеоматеріалів. Вони були дуже уважними та виявляли щирий інтерес до окресленої тематики.

Використання відеоматеріалів відмічалося й на уроках англійської мови. В освітній процес дітей експериментальної групи активно впроваджувалися відеоматеріали на різноманітну тематику. Це були відеоролики, тривалість яких

– до 5 хвилин. Вони містили наочні матеріали, які знайомили дітей з новою англомовною лексикою, зокрема, за такою тематикою як: «Їжа», «Морські тварини», «Частини тіла» тощо. На нашу думку, зазначені відеоматеріали дозволили сформувати в учнів пізнавальний інтерес до вивчення нових англомовних слів за різноманітними навчальними темами. У них спостерігалася пізнавальна активність на уроках англійської мови, під час яких використовувалися відеоматеріали. Додатково у дітей відмічалися кращі показники навчальної успішності та результати засвоєння нових англомовних слів.

Відеоматеріали використовувалися й на уроках та виховних заходах патріотичного спрямування, зокрема, на уроках «Я досліджую світ» та виховних заходах на тему «Козацькому роду нема переводу» та «День Тараса Григоровича Шевченка». На останньому діти переглядали коротке відео (10 хвилин) про дитинство та юність українського поета. Учні 1-А класу із захопленням спостерігали за становленням особистості Тараса Григоровича Шевченка, отримали необхідні знання про видатного поета. Під час виховного заходу патріотичного спрямування «Козацькому роду нема переводу» дітям було запропоновано переглянути відеоролик, який розповідав про побут українських козаків. Зазначена тема стала цікавою для першокласників. Інформація подавалася у вигляді мультфільму.

Варто підкреслити, що впроваджені відеоматеріали відповідали віковим та психологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку. Використовувалася анімація, цікава графіка, їм була властива яскравість, насиченість та мультиплікаційні ознаки.

Досить цікавим для молодших школярів було упровадження в їх освітній процес певних комп’ютерних ігор, які мають навчальну основу. Це відбувалося протягом одного навчального року на таких уроках як: «Математика», «Я досліджую світ» та «Українська мова».

У першому класі вагому важливу становить завдання навчання грамоті. Зазначене завдання є складним для дітей молодшого шкільного віку, але наш

досвід показав, що використовуючи комп'ютерну гру «Українська абетка для дітей» завдання набуття граматичних навичок розв'язується набагато швидше та цікавіше. Комп'ютерна гра «Українська абетка» мала змогу ознайомити першокласників з літерами української абетки, отримати первинні навички читання (за складами). Варто відмітити, що інтерфейс гри є дуже яскравим, що привертало увагу молодших школярів. На уроках української мови, на яких була впроваджена ця гра спостерігалася значна активність дітей. Вони прагнули швидше та якісне розв'язати ігрове завдання.

На уроках математики з дітьми експериментальної групи використовувалася комп'ютерна гра «Баба-яга вчиться рахувати». За допомогою головної героїні гри – Баби Яги молодші школярі мали змогу опанувати елементарні математичні навички, розв'язувати приклади, порівнювати цифри (більше-менше) тощо. Діти надали дуже позитивну рефлексію щодо змісту цієї гри, з радістю виконували ігрові завдання, які пропонувала їм Баба Яга.

Комп'ютерні ігри «Хто у горах» та «Smart Grow. Розмальовка та розфарбовка для дітей» впроваджувалися з дітьми експериментальної групи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Щодо першої гри, у її змісті відбувається захоплива мандрівка у Карпатські гори, де дід Іван та його улюблені тварини крок за кроком допомагають діткам пізнавати світ. Під час подорожі учні 1-А класу вивчали тварин, їх назви та голоси; засвоювали елементи лічби; дізнавалися, що смакує різним звірятам; навчалися логічно відповідати на запитання. Дітям експериментальної групи дуже подобалося мандрувати, за допомогою зазначеної комп'ютерної гри. Пропозиція пограти у гру «Хто у горах» завжди сприймалася дітьми позитивно, відмічалася їх ініціативність. Що стосується комп'ютерної гри «Smart Grow. Розмальовка та розфарбовка для дітей», це застосунок який пропонує дітям розфарбувати об'єкти та явища природи. Тобто, вона дозволяє не тільки ознайомитися з навколишнім світом у цікавій формі, але й розкриває творчий потенціал дітей молодшого шкільного віку. Яскравий, мультиплікаційний інтерфейс гри та цікаві завдання у її змісті викликали у першокласників стійкий пізнавальний

інтерес.

Також з учнями 1-А класу традиційні підручники з навчальних предметів були замінені електронними навчальними матеріалами (підручники, посібники тощо). Відтворення електронних навчальних матеріалів кожним учнем відбувалося, за допомогою власного планшета.

Таким чином, упродовж одного навчального року з дітьми експериментальної групи була використана робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковому класі. Вона передбачала активне користування на різноманітних уроках («Математика», «Українська мова», «Я досліджую світ», «Образотворче мистецтво», «Англійська мова») інформаційно-комунікаційних засобів навчання. Мова йде про такі засоби як: мультимедійні презентації, комп'ютерні ігри, аудіо та відеоматеріали, інтерактивна дошка та електронні навчальні матеріали.

2.3 Аналіз результатів дослідження

Контрольний етап дослідження передбачав повторну діагностику стану сформованості пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку експериментальної та контрольної груп. Розглянемо детальніше отримані результати та зробимо висновок про вплив упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання на пізнавальну активність учнів початкових класів.

По-перше, звернемо увагу на результати сформованості пізнавальної активності молодших школярів експериментальної групи (1-А) за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) (табл. 2.7).

Згідно з таблицею 2.7, на контрольному етапі дослідження, високий рівень сформованості пізнавальної активності спостерігався у 9 дітей експериментальної групи. 11 дітей зазначеної групи, на цьому етапі, мали середні показники сформованості досліджуваного показника.

Таблиця 2.7 – Результати сформованості пізнавальної активності учасників експериментальної групи за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності	№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності
1	високий	11	середній
2	середній	12	високий
3	середній	13	середній
4	високий	14	середній
5	високий	15	високий
6	середній	16	середній
7	середній	17	високий
8	високий	18	середній
9	високий	19	середній
10	середній	20	високий

Перейдемо до розгляду результатів дітей окремої контрольної групи за данною досліджувальною методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) (табл. 2.8).

Згідно з наведеними даними, лише 1 учень продемонстрував високий рівень пізнавальної активності, що свідчить про поодинокі випадки достатньо сформованої самостійності у виконанні навчальних завдань. Переважна більшість учнів — 14 дітей — продемонстрували середній рівень виразності цього показника, що є характерним для молодшого шкільного віку та вказує на часткову сформованість потреби у пізнавальній діяльності. Водночас 5 учнів показали низький рівень пізнавальної активності, що свідчить про наявність труднощів у самостійному пошуку інформації, ініціативності та включеності в навчальний процес. Отримані дані засвідчують необхідність подальшої роботи

щодо стимулювання пізнавальної активності учнів засобами ІКТ та іншими педагогічними технологіями.

Таблиця 2.8 – Результати сформованості пізнавальної активності учнів контрольної групи за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності	№ учня	Рівень сформованості пізнавальної активності
1	середній	11	низький
2	середній	12	середній
3	низький	13	середній
4	середній	14	середній
5	середній	15	середній
6	середній	16	високий
7	середній	17	середній
8	середній	18	низький
9	середній	19	середній
10	низький	20	низький

Здійснимо порівняльну характеристику результатів дітей експериментальної та контрольної групи за методикою «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська), які вони показали на контрольному етапі дослідження. Для виконання окресленого завдання, скористаємося гістограмою (рис. 2.4).

За рис. 2.4. можемо спостерігати, що на контрольному етапі дослідження, показники пізнавальної активності дітей експериментальної групи значно покращилися. Бачимо, що на зазначеному етапі у них переважає середній рівень сформованості пізнавальної активності (55%). У них з’явилася тенденція до високого рівня його сформованості (45%). Низький рівень сформованості

пізнавальної активності в учасників експериментальної групи, на контрольному етапі дослідження, не відмічався (0%). Що стосується результатів дітей контрольної групи, вони залишилися незмінними. У них переважає середній рівень сформованості пізнавальної активності (70%). Найменша тенденція (5%) відмічається до високих показників його сформованості. Таким чином, можемо припустити, що позитивний педагогічний вплив на пізнавальну активність дітей експериментальної групи надали інформаційно-комунікаційні технології навчання, які активно впроваджувалися в їх освітній процес.

Рисунок 2.4 – Рівні сформованості пізнавальної активності учасників експериментальної та контрольної групи на контрольному етапі дослідження

Розглянемо результати стану прояву пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська), які ми отримали на контрольному етапі дослідження. Почнемо з аналізу результатів дітей експериментальної групи (табл. 2.9).

Згідно з таблицею 2.9., на контрольному етапі дослідження, у 9 дітей експериментальної групи спостерігався дуже виражений стан пізнавальної

активності. 11 дітей зазначеної групи мали помірний стан виразності досліджуваного показника.

Таблиця 2.9 – Результати прояву пізнавальної активності експериментальної групи за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної активності	№ учня	Стан виразності пізнавальної активності
1	дуже виражений	11	помірний
2	дуже виражений	12	дуже виражений
3	помірний	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	дуже виражений	15	дуже виражений
6	помірний	16	помірний
7	помірний	17	дуже виражений
8	дуже виражений	18	помірний
9	дуже виражений	19	помірний
10	помірний	20	дуже виражений

Звернемо увагу на результати дітей контрольної групи за окресленою методикою, які були отримані нами на контрольному етапі дослідження (табл. 2.10).

У відповідності до таблиці 2.10, на контрольному етапі дослідження, за оцінкою батьків випробуваних першокласників, дуже виражений стан пізнавальної активності спостерігався у 2 учнів контрольної групи. Помірна виразність пізнавальної активності відмічалася у 13 учнів молодшого шкільного віку, які є учасниками контрольної групи. 5 першокласників окресленої групи продемонстрували слабкий стан виразності пізнавальної активності, на думку їх батьків.

Таблиця 2.10 – Результати стану прояву пізнавальної активності учнів контрольної групи за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної активності	№ учня	Стан виразності пізнавальної активності
1	помірний	11	слабкий
2	помірний	12	помірний
3	слабкий	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	помірний	15	дуже виражений
6	помірний	16	дуже виражений
7	помірний	17	помірний
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	помірний
10	слабкий	20	слабкий

Подамо наочно результати дітей експериментальної та контрольної групи за методикою «Ступінь виразності пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) та здійснимо їх порівняльну характеристику. Для виконання цього завдання, скористаємося гістограмою (рис. 2.5).

За рис. 2.5. можемо побачити, що стан виразності пізнавальної активності дітей експериментальної групи, на контрольному етапі дослідження, зазнав позитивних змін. На окресленому етапі, у дітей зазначеної групи спостерігається тенденція до переважання помірно вираженого стану пізнавальної активності (55%). Серед дітей експериментальної групи з’явилися дуже виражені показники пізнавальної активності (45%), низькі, своєю чергою – зникли (0%). Щодо дітей контрольної групи, на контрольному етапі дослідження, у них також переважав помірно виражений стан пізнавальної активності (65%).

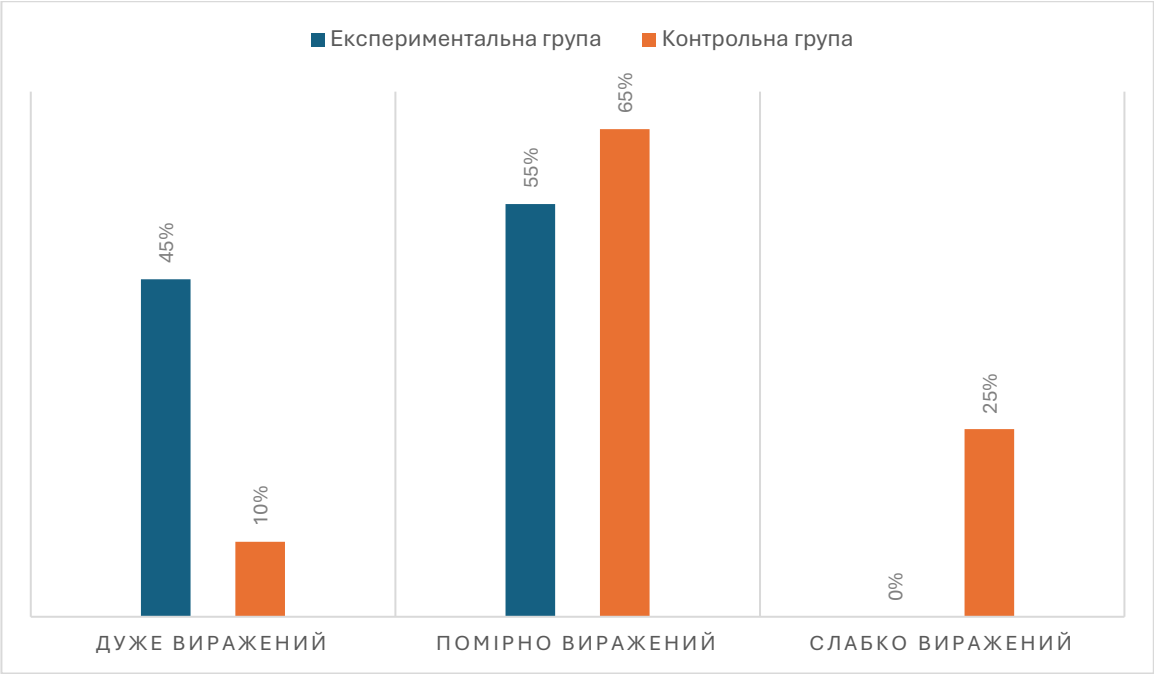

Рисунок 2.5 – Стани виразності пізнавальної активності учасників експериментальної та контрольної групи на контрольному етапі дослідження (за оцінкою батьків)

Окремо серед дітей зазначеної групи відмічалася тенденція до дуже вираженого (10%) та слабко вираженого (25%) стану пізнавальної активності. Виявлено, що показники виразності пізнавальної активності дітей експериментальної групи, на відміну від дітей контрольної групи, зазнали позитивних змін. На нашу думку, окреслені зміни зумовлені активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій навчання в їх освітньому процесі.

Перейдемо до розгляду результатів щодо стану прояву пізнавальної самостійності учасників експериментальної та контрольної групи за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська), які були отримані на етапі повторної діагностики. По-перше, звернемо увагу на результати в експериментальній групі (табл. 2.11).

Згідно з таблицею 2.11, на контрольному етапі дослідження, дуже виражений стан пізнавальної самостійності, на думку батьків, мали 7 дітей експериментальної групи. Помірний стан виразності досліджуваного феномену відмічався у 13 дітей зазначеної групи.

Таблиця 2.11 – Результати прояву пізнавальної самостійності учасників експериментальної групи за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності	№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності
1	дуже виражений	11	помірний
2	дуже виражений	12	помірний
3	помірний	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	дуже виражений	15	дуже виражений
6	помірний	16	помірний
7	помірний	17	помірний
8	дуже виражений	18	помірний
9	дуже виражений	19	помірний
10	помірний	20	дуже виражений

Перейдемо до розгляду отриманих результатів у дітей контрольної групи за досліджувальною методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська), які були отримані на контрольному етапі дослідження (табл. 2.12).

Згідно з таблицею 2.12, на контрольному етапі дослідження дуже виражений стан пізнавальної самостійності, за оцінкою батьків, відмічався у 2 дітей контрольної групи. Помірний стан виразності цього показника спостерігався у 14 учнів. Водночас слабкий рівень пізнавальної самостійності залишався у 4 дітей. Загальна динаміка свідчить про незначне покращення результатів у порівнянні з попереднім етапом, проте більшість дітей все ще перебувають на середньому рівні сформованості пізнавальної самостійності. Це підтверджує необхідність подальшого систематичного використання педагогічних засобів, спрямованих на розвиток самостійності молодших школярів.

Таблиця 2.12 – Результати прояву пізнавальної самостійності в учасників контрольної групи за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська) на контрольному етапі дослідження

№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності	№ учня	Стан виразності пізнавальної самостійності
1	помірний	11	помірний
2	помірний	12	помірний
3	слабкий	13	помірний
4	помірний	14	помірний
5	помірний	15	дуже виражений
6	помірний	16	дуже виражений
7	помірний	17	помірний
8	помірний	18	слабкий
9	помірний	19	помірний
10	слабкий	20	слабкий

Подамо наочно порівняльну характеристику результатів прояву пізнавальної самостійності у дітей експериментальної та контрольної групи за методикою «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська), на контрольному етапі дослідження, за допомогою гістограми (рис. 2.6).

За рис. 2.6 спостерігаємо, що пізнавальна самостійність дітей експериментальної групи, на повторному етапі її діагностування, стала більш виразною. На зазначеному етапі, у дітей окресленої групи переважає помірний стан виразності пізнавальної самостійності (65%). У групі наявні учасники з дуже вираженим станом пізнавальної самостійності (35%). Низькі її показники, на контрольному етапі дослідження, були відсутні (0%). Натомість у дітей контрольної групи, на думку їх батьків, на етапі повторної діагностики, переважає помірний стан виразності пізнавальної самостійності (70%). Найменша тенденція серед учасників контрольної групи спостерігається до

дуже вираженого стану пізнавальної самостійності (10%).

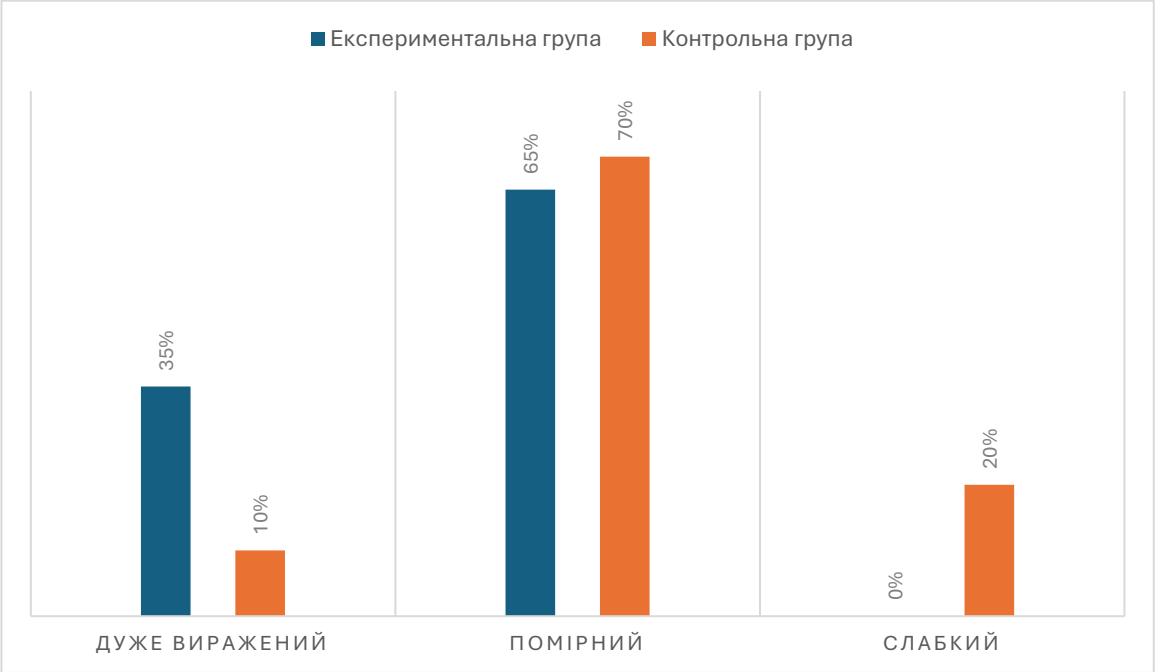

Рисунок 2.6 – Стани виразності пізнавальної самостійності у дітей експериментальної та контрольної групи на контрольному етапі дослідження (за оцінкою батьків)

Найменша тенденція серед учасників контрольної групи спостерігається до дуже вираженого стану пізнавальної самостійності (10%). Таким чином, бачимо, що стан виразності пізнавальної самостійності дітей контрольної групи не зазнав змін. Водночас спостерігаємо позитивні зміни у виразності пізнавальної самостійності дітей експериментальної групи. Можемо припустити, що вони зумовлені активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій навчання в їх освітній процес.

Отже, на контрольному етапі дослідження, було встановлено, що активне використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі дітей експериментальної групи позитивно вплинуло на стан сформованості їх пізнавальної активності та пізнавальної самостійності. На етапі їх повторної діагностики, виявлено, що у дітей експериментальної групи переважали: середній рівень сформованості пізнавальної активності (55%), помірний стан її виразності (55%) та помірний стан виразності пізнавальної самостійності (65%). Стан сформованості пізнавальної активності та

самостійності у дітей контрольної групи, на контрольному етапі дослідження, не зазнав змін. Таким чином, підсумовуємо, що інформаційно-комунікаційні технології навчання позитивно впливають на стан пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети нашого дослідження, було теоретично обґрунтовано особливості формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій та емпірично досліджений їх вплив.

1. Надана загальна характеристика ключовим поняттям дослідження. Пізнавальна активність – це процес готовності, прагнення, спрямованості особистості на здійснення продуктивної пізнавальної діяльності. Якщо у контексті психології, пізнавальна активність розглядається як міра розумового зусилля, яка спрямована на задоволення загальних пізнавальних інтересів індивіда, то у педагогіці окреслена дія спрямована на забезпечення пізнавальної діяльності саме під час навчання. Встановлено, що пізнавальна активність має мотиваційну, вольову природу та ґрунтується на пізнавальних інтересах, потребах, бажаннях та зовнішніх впливах на особистість. Пізнавальна активність функціонує, за допомогою сприйняття та мислення. Вона формується з народження та активно розвивається у дошкільному віці. Технологія – це сукупність інформації, методів та прийомів, які забезпечують окремий продуктивний результат у певній діяльності. Педагогічна технологія, в свою чергу, є системою дій, методів та прийомів в освітньому процесі, які забезпечують продуктивну навчальну діяльність учнів та отримання окремих педагогічних результатів. Інформація – це процес усної чи письмової передачі окремих відомостей від людини до людини. Комунікація є процесом активної взаємодії індивідів у суспільстві, зокрема, під час виконання певної діяльності. Під інформаційно-комунікаційними технологіями навчання розуміємо педагогічну технологію, яка має за мету отримати та обробити певну інформацію в освітньому процесі, за допомогою комп’ютеру та його засобів (апаратні та програмні) задля отримання окремого педагогічного результату та здійснення комунікації між учасниками педагогічної взаємодії.

2. Охарактеризовано педагогічні можливості інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи. Встановлено, що інформаційно-комунікаційні технології навчання здатні сформувати інформаційно-комунікаційну компетентність у молодших школярів, покращити процес засвоєння нових знань, змінюють характер традиційної шкільної початкової освіти на інноваційний, забезпечують активність та самостійність дітей на уроках, формують пізнавальний інтерес та пізнавальну активність учнів початкової школи, можуть бути засобом наочності тощо. Загалом, можемо зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології навчання виконують такі функції як: навчальна, методична, розвиваюча та контрольна. У початковій школі відмічається висока тенденція до використання таких засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання як: інтерактивна дошка, мультимедійна презентація, електронні посібники, комп'ютерні ігри тощо. Важливо зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології навчання доцільно використовувати на різноманітних уроках у початкових класах («Українська мова», «Я у світі», «Іноземна мова», «Математика» та ін.).

3. Було емпірично досліджено стан сформованості пізнавальної активності учнів початкової школи. Емпіричне дослідження було проведено на базі закладу загальної середньої освіти «Запорізький академічний ліцей № 46». У ньому взяли участь 40 учнів 1 класу (1-А та 1-Б клас). На констатувальному етапі дослідження, було встановлено, що в учнів 1-А класу переважали: низький рівень розвитку пізнавальної активності (55%), її слабка виразність (55%) та слабкий стан виразності пізнавальної самостійності (65%). Натомість в учнів 1-Б класу спостерігалася тенденція до переважання: середнього рівня стану розвитку пізнавальної активності (70%), його помірної виразності (65%) та помірного стану виразності їх пізнавальної самостійності (70%). Отримані результати вказують на те, що пізнавальна активність краще сформована в учнів 1-Б класу.

4. Було запропоновано програму з упровадження інформаційно-

комунікаційних технологій навчання у початковій школі та практично перевірений її вплив на пізнавальну активність учнів. З дітьми експериментальної групи (1-А) було використана робота з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у початковій школі. Вона передбачала активне користування на різноманітних уроках («Математика», «Українська мова», «Я досліджую світ», «Образотворче мистецтво», «Англійська мова») інформаційно-комунікаційних засобів навчання. Мова йде про такі засоби як: мультимедійні презентації, комп'ютерні ігри, аудіо та відеоматеріали, інтерактивна дошка та електронні навчальні матеріали. На контрольному етапі дослідження, було встановлено, що активне використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в освітньому процесі дітей експериментальної групи (1-А) позитивно вплинуло на стан розвитку їх пізнавальної активності та пізнавальної самостійності. На етапі їх повторної діагностики, виявлено, що у дітей експериментальної групи (1-А) переважали: середній рівень розвитку пізнавальної активності (55%), помірний стан її виразності (55%) та помірний стан виразності пізнавальної самостійності (65%). Стан розвитку пізнавальної активності та самостійності у дітей контрольної групи (1-Б), на контрольному етапі дослідження, не зазнав змін.

Таким чином, можемо зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології навчання мають змогу позитивно впливати на стан пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку. Отже, мету дослідження досягнуто, а завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буздуган О. А., Єгорова Г. М. Педагогічні умови виховання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з оточуючою дійсністю. *Дошкільна освіта у вимірі сучасності: педагогічний альманах* :зб. наук. праць. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2019. Вип. 4. С. 11–16.

2. Варга Ю. Застосування ІКТ на уроках у початковій школі. *Наукові тренди постіндустріального суспільства* : збірник наукових праць з матеріалами VI Міжнародної наукової конференції (м. Івано-Франківськ, 26 квітня 2024 р.). Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 200–201.

3. Водорєзова С. Р. Поняття та властивості інформації як основи інформаційного суспільства у господарсько-правовому контексті. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/26.05.15/Conf_26.05.15_18.pdf (дата звернення: 29.01.2025).

4. Гичак В. Використання інформаційних технологій на уроках у початковій школі. URL: https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/90-innovatsiyni-pedahohichni-tekhnolohiyi-v-zahalnoosvitniy-shkoli-teoriya-ta-praktyka-22-liutoho-2019-r/190-vikoristannya-informatsijnikh-tekhnologij-na-urokakh-u-pochatkovij-shkoli (дата звернення: 29.01.2025).

5. Гордєнко Т. В., Долматова М. П. Особливості інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес початкової школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2024. № 2. С. 44–52.

6. Готько О. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасний засіб навчання в освіті. *Молодь і ринок*. 2015. № 4. С. 130–134.

7. Грітченко А. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і науці : навч.-метод. посіб. Умань : УДПУ, 2021. 122 с.

8. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навч. посіб. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.

9. Дембіцька О., Вербівський Д. С. Використання інформаційно–комунікаційних технологій у виховному процесі початкової школи. *Науковий пошук молодих дослідників: збірник наукових праць студентів, магістрантів та викладачів* : зб. наук. праць. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2018. Вип. 11. С. 55–56.

10. Долга О. С. Використання інформацйно–комунікаційних технологій на уроках математики в початковій школі. *Освітній альманах* : збірник студентських наукових досліджень. Львів, 2018. Вип. 1. С. 34–39.

11. Доценко О. Інформаційні технології навчання – методологія і технологія навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів. *Гірничий вісник*. 2016. № 101. С. 178–182.

12. Дубовик В. Сутність та види інноваційно-комунікаційних технологій навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2017. № 15. С. 164–170.

13. Жук О. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні економіки. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Zhuk_PROCEEDING-IES-2016.pdf (дата звернення: 29.01.2025).

14. Івахненко Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в процесі формування орфографічних умінь учнів молодшого шкільного віку. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2016)* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Суми, 1-2 грудня 2016 р.). Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. С. 50–52.

15. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : термінологічний словник. Вінниця : ФОП Тарнашинський О. В., 2017. 295 с.

16. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності. URL: https://nmetau.edu.ua/file/131.pdf (дата звернення: 29.01.2025).

17. Козяр М. М. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та їх роль

в освіті. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/5f0e5924-d35b-47f1-b0b0-1ac84b1389d9/content (дата звернення: 29.01.2025).

18. Компан Б. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна освіта* : збірник наукових статей. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 62–65.

19. Кошіль Т. П., Цвєткова Г. Г. Термінологічний аналіз дефініції «пізнавальна активність». URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37140/Koshil.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.01.2025).

20. Кравчук Л. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2421/1/Krravchuk_L_3.pdf (дата звернення: 28.01.2025).

21. Кривенко В. В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 84. С. 71–77.

22. Кривонос М. П. Інформаційно-комунікаційні технології у закладі вищої освіти. URL: http://eprints.zu.edu.ua/40608/1/Science_and_technology_of_the_future_advanced_views_June_26_28_2024-122-126.pdf (дата звернення: 29.01.2025).

23. Лукашук І. В. Формування пізнавальних інтересів учнів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи* : матеріали науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів (м. Херсон, 12-14 січня 2020 р.). Херсон, 2020. С. 181–183.

24. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність як психологічна проблема. URL: http://eprints.zu.edu.ua/2019/1/03molapp.pdf (дата звернення: 28.01.2025).

25. Мєлєкєсцева Н. Інформаційно-комунікаційні технології розвитку зв’язного мовлення учнів початкових класів. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти* : матеріали Першої Міжнародної Інтернет-конференції (м. Умань, 27 квітня 2017 р.). Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 56–60.

26. Методи діагностики пізнавальної активності молодшого школяра. URL: https://www.google.com.ua/search?q= (дата звернення: 30.01. 2025).

27. Мочан Т. М. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування цифрової компетентності молодших школярів. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево, 27-28 жовтня 2022 р.). Мукачево : Вид-во МДУ, 2022. С. 236–239.

28. М'ясоїд П. Психологічне пізнання як предмет історичного метатеоретичного аналізу. *Теорія та історія психологія*. 2016. № 1. С. 64–89.

29. Назарова К. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб оптимізації процесу навчання грамоти в букварний період. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2016)* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Суми, 1-2 грудня 2016 р.). Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. С. 61–65.

30. Наконечна О. П. Пізнання як філософська проблема : навч.-метод. посіб. Рівне : НУВГП, 2017. 32 с.

31. Нікітченко Л. О., Довгалюк А. С., Ляховська К. В. Використання інформаційно-комунікативних технологій студентами під час вивчення природничих дисциплін. URL: https://surl.lt/vfmzsh (дата звернення: 29.01.2025).

32. Павленко О. А. Інформаційно-комунікаційні технології, як засіб навчання математики у сучасній початковій школі. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/3585/1/rodzinka_2019%20-308-310.pdf (дата звернення: 01.02.2025).

33. Парійчук І. Розвиток пізнавальної активності в учнів початкових класів на уроках «Я у світі». *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : зб. наук. праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім.. І. Франка, 2017. С. 78–80.

34. Пікалова М. В. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування освітнього середовища у початковій школі. *Теорія та методика*

навчання математики, фізики, інформатики. 2015. № 2. С. 309–318.

35. Пономаренко Т. О., Кузіна О. Т. Формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку як феномен наукового дослідження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 85. С. 151–156.

36. Пустовалова О. А. Використання інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання в початковій школі. *Нова українська школа: траєкторія поступу* : зб. тез доповідей ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 02 квітня 2021 р.). Маріуполь : МДУ, 2021. С. 255–257.

37. Рибончук В. П. Пізнавальна активність як об'єкт педагогічних досліджень. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя* : матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Вінниця, 29-30 листопада 2017 р.). Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. С. 124–127.

38. Руда І. Використання інформаційно–комунікаційних технологій на уроках «Я у світі» в початковій школі. *Науковий пошук молодих дослідників: збірник наукових праць студентів, магістрантів та викладачів* : зб. наук. праць. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2018. С. 146–148.

39. Руденський Р. Пізнавальна активність: сутність, структура, вікові особливості. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2024. № 54. С. 214–222.

40. Савінова Н. В. Інформаційно-комунікаційні технології в корекційній освіті. URL: https://salo.li/F6e63fa (дата звернення: 29.01.2025).

41. Сасімова І. А. Інформаційно-комунікаційні технології – педагогічні технології XXI століття. *Studia slobozhanica* : матеріали міжнародної науково-методичної конференції (м. Харків, 03 березня 2017 р.). Харків : Тарасенко В. П, 2017. С. 192–195.

42. Сиплива К. Формування пізнавальної активності молодших школярів. *Педагогічний альманах* : збірник праць молодих науковців. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. Вип. 1. С. 370–372.

43. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я (1-2 клас). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf (дата звернення: 02.02.2025).

44. Федоренко А., Зимовець О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках англійської мови у початковій школі. URL: https://surl.li/sqpqsp (дата звернення: 01.02.2025).

45. Фіцула *М. М.* Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2012. 528 с.

46. Фоменко О., Прокопенко Д. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому просторі. URL: https://surl.li/vdggpi (дата звернення: 29.01.2025).

47. Чернякова О. І., Савченко Н. С. Використання мультимедійних засобів навчання на уроках в початкових класах. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 10. С. 494–505.

48. Чувасова Н. О. Пізнавальна активність: зміст та структура. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук, пр. Кривий Ріг : КДІЇУ, 2015. Вип. 11. С. 352–361.

49. Чупріна М. О. Інформаційно-комунікаційні технологій в бізнесі : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 116 с.

50. Швачич Г. Г., Толстой В. В, Петречук Л. М, Іващенко Ю. С. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навч. посіб. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

51. Шевчук Р. М. Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1. С. 31–44.

52. Шевчук М. О. Особливості опанування технологій роботи з мультимедійними засобами на уроках інформатики в початковій школі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя* . 2022. № 1. С. 84–90.

53. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

54. Gros-Mlynek L., Graf T., Harring M. Cognitive Activation in a Close-Up View: Triggers of High Cognitive Activity in Students During Group Work Phases. *Sec. Teacher Education*. 2022. № 7. P. 24–33.

55. Kriger B. Cognitive Activity Without Awareness: A Paradox in Neuroscience and Psychology. URL: https://medium.com/global-science-news/cognitive-activity-without-awareness-a-paradox-in-neuroscience-and-psychology-635069d28130 (дата звернення: 28.01.2025).

56. Krueger K. R., Desai P., Beck T. Cognitive Activity is Associated with Cognitive Function Over Time in a Diverse Group of Older Adults, Independent of Baseline Biomarkers. *Neuroepidemiology*. 2023. № 57. P. 229–237.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланк до методики «Пізнавальна активність молодшого школяра» (А. Горчинська) (для учня)

1. Чи подобається тобі виконувати навчальні завдання?

а) так;

б) іноді;

в) немає.

2. Що тобі подобається, коли поставлено питання на кмітливість?

а) помучитися, але самому знайти відповідь;

б) коли як;

в) отримати готову відповідь від інших.

3. Чи багато ти читаєш додаткової літератури?

а) постійно багато;

б) іноді багато, іноді нічого не читаю;

в) читаю мало.

4. Що ти робиш, якщо при вивченні будь-якої теми у тебе виникли питання?

а) завжди на них відповідь;

б) іноді знаходжу на них відповідь;

в) не звертаю уваги.

5. Що ти робиш, коли дізнаєшся на уроці щось нове?

а) прагнеш з ким-небудь поділитися (з близькими, друзями)

б) іноді тобі хочеться поділитися цим з ким-небудь;

в) ти не станеш про це розповідати.

Додаток Б

Бланк до методики «Ступінь вираженості пізнавальної активності молодшого школяра» (А. Горчинська) (для батьків)

1. Чи подобається дитині виконувати навчальні завдання?

а) подобається завжди;

б) іноді;

в) дуже рідко.

2. Чи звертається дитина до додаткової літератури при виконанні домашніх завдань?

а) часто;

б) іноді;

в) дуже рідко.

3. Як поводиться дитина при виконанні завдань, розв’язання яких вимагає кропіткої роботи?

а) розв’язує до тих пір, поки не отримає вірну відповідь;

б) кілька разів залишає розв’язання завдання і знову до нього повертається;

в) припиняє роботу, якщо не може швидко знайти відповідь

4. Якою мірою, займаючись улюбленою справою, дитина може робити «чорну», нецікаву для неї інтелектуальну роботу?

а) робить завжди стільки, скільки потрібно;

б) виконує вибірково або періодично;

в) не любить виконувати нецікаву для неї роботу.

5. Чи здатна дитина при необхідності займатися тривалий час інтелектуальною діяльністю, жертвуючи розвагою, а іноді і відпочинком?

а) завжди, коли це потрібно;

б) лише зрідка;

в) не здатна.

Додаток В

Бланк до методики «Пізнавальна самостійність молодшого школяра» (А. Горчинська) (для батьків)

1. Чи прагне дитина самостійно виконати домашнє завдання?

а) так;

б) іноді;

в) дуже рідко.

2. Чи прагне дитина самостійно знайти додатковий матеріал на тему до уроку?

а) так;

б) іноді;

в) дуже рідко.

3. Чи самостійно, без нагадувань дитина сідає за виконання домашнього завдання?

а) так;

б) іноді;

в) дуже рідко.

4. Чи здатна дитина відстоювати свою точку зору?

а) так;

б) іноді;

в) дуже рідко.

5. Чи прагне дитина самостійно розширювати знання, якщо тема її зацікавила?

а) так;

б) іноді;

в) дуже рідко.